

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Caput I. Præmittuntur quædam de charitate proximo debita.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

SECUNDA PARS.

LIBER QUINTVS

IN DECALOGUM.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.

In concursu vite privatorum.

CAPUT I.

Premittuntur quedam Charitate Proximo
debita.

P D Præceptum hoc quartum, immò & ad
cetera quæ in secunda Tabula Decalogi
continentur expeditius explicanda; neces-
saria est saltem compendiaria de dilectio-
ne proximi tractatio: id in hoc capite
agere, quali in frontispicio consequentium Librorum,
Duo hoc, & auspice, non detrectabo.

1. Sicuti autem certum est, nos obligari ad proxi-
mum diligendum, iuxta illud Matth. 22. *Diliges proxi-
mum tuum sicut te ipsum*; ita mihi certum videtur, non
esse obligationem cum diligendi per aliquem actum
intermedium; expresse tendentem ad ipsum proximum. Ita
D. Thom. 2. 2. q. 26. in corp. *Suar. de Charit. d. 1. sect. 4.*
4. *Coninch. de Charitate, d. 24. dub. 4.* latius enim, super-
que etiam ames Deum, ejusque voluntatem velis exequi;
neque enim jam involvitur amor proximi, qui est de Dei
voluntate. Quare si te abstineas ab eligendo actum odij,
contra ipsum proximum; & si erga eundem exequaris
opera externa benevolentiae (de quibus mox) facto ipso
& sepe etiam interne (cum hac opera fieri subinde re-
quirent sine aliquo tandem interno benevolentiae actu
proximum sufficienter amabis.

1. Duo ergo hic explicationem postulant; Primò,
qua ratione abstinendum sit ab actu odij, & de hoc
egimus §. 3. cum de charitate erga inimicos: crit sermo: Se-
cundo, quoniam ratione opera in bonum proximi sint ex-
hibenda? Quoniam verò duo sunt bona proximi, tem-
poralia, & spiritualia; de eisdem erit sigillatim hic dis-
putandum; an scilicet, quomodo bonis temporalibus,
& spiritualibus propriis, in utrorumque concursu, sint
debita præferenda.

§. 1. Quando occurrunt bona temporalia proximi,
& nostra.

1. Si equaliter ego alter privatus (nam de Rei-
pub. mox) realique indigeamus; mihi providere
de ea possum; neglecto proximo. Ratio est, quia ordo
Charitatis prior est, ceteris paribus, ad se, quam ad
alium. Hinc mea, & proximi vita extremè periclitante, si
utroque nequeo, mihi sine ulla culpa consulere, absque
dubio, possum.

Pars I.

2. Difficultas est autem prima; Quando inæquales
sunt necessitates, agiturque de utriusque vita, ut si proxi-
mus privatus sit in extrema necessitate, tu in communi;
vel in gravi, v. g. periculo mortis certo, tu probabili;
quisnam erit tunc præferendus?

Respondeo, te nunc non teneri providere proximo,
sed posse tibi, Ita D. Thom. 2. 2. q. 26. art. 4. *Coninch. d. 25.*
de Charit. d. 6. n. 79. Suar. de Charit. d. 9. sect. 3. Ratio est,
quia lus, quod habes ad tuam vitam, est tantum, ut quo-
ties probabile est illam offendi, tueri contra quencun-
que eandem possis. Certè nimis arduum, & fragilitati
hominum impar onus exigeretur, si exigeretur aliud.
Dico (posse) nam. An tunc liceat, te relicto, consulere pro-
ximo, tangam infra, lib. 6. c. 1. §. 1. n. 6.

3. Illud est certum, in bonis, quæ non teneris ex obli-
gatione conservare, posse te proximo potius consulere
quam tibi; id enim munus est Charitatis: quare potes
pro bono proximi, tuas divitias profundere, si eas pro
alimenti, seu legitima filiorum, vel pro reddendo ære
alieno, vel simili conservare non tenearis; Si ita inæqua-
les necessitates, ut ad vitam proximi tuendam, non
quidem tuâ vitâ, sed fortunæ bona tibi sint amittenda:
an amittere tenearis, dicam n. 12.

In concursu vite Privati, & boni Republicæ.

4. Difficultas est secunda: An extremè periclitante
bono communi, seu Rep. seu Principe; necessariò ad
commune bonum ego teneam hoc malum etiam mea mor-
te, avertere, si possum? Pro hac difficultate juvat duotum
Recentiorum diversimodè sententiarum doctrinam hic
exscribere.

Ioannes enim Sanchez in sel. d. 43. num. 41. sic habet:
*Immo nec ob. conservandum bonum commune, astringi
quem propriam exponere vitam reor; est namque ius pro-
prium tuendi vitam adeo strictum, quod a nullo iure conser-
vandi alienus vici possit. Miles verò murum occupare cum
periculo vite tenebitur ratione pacis, & pecunia accepta,
ut diximus disp. 10. n. 9. explicantes D. Thomam, quem
usque modo credo non fuisse à Doctores perceptum. Ex
quo sequitur non devinci, aliquem teneri Regem defendere
cum dispendio propriæ vite, nisi ad id passionem se obstrin-
xisset. Hæc Ioan. Sanchez.*

5. Castro Palaus autem r. 1. r. 6. de Charit. d. 1. p. 8. n. 1.
cum communi sic contrâ docet: Certum est, te debere à
æquali tui, & Reip. necessitate, non solum bona fortuna, sed
etiam vitam expendere pro Reipub. conservatione. Sic
D. Thom. 2. 2. q. 26. art. 3. ab omnibus receptus. Quia bo-
S. num.

num commune preferendum est speciali, & pars exponenda est ob conservationem totius. Et paulò post: quod dictum est de Reip. dicendum est de Principe, seu alia persona Reip. necessaria, si verè necessaria est: quia id ipsum est Reip. providere. Sic Suarez Valentia, &c. Hæc Castro Pal.

In concursu honoris, & fortunarum Privati, & Boni Reipublicæ.

6. Difficultas est tertia, Cum certum sit, si concurrant, bonum notabile Reip. & bonum non notabile meum: illud debere præponi, non verò meum, quia hic maxime valet illud: *Totum est preferendum parti*, Difficultas, inquam, est, si ob bonum aliquod notabile Reip. sit necesse me non quidem vitam de hac enim dictum est num. precedenti) debere amittere; sed omnes meas fortunas, vel omnem meum honorem, An obliget hæc amittere, ut illi bono notabili succurram bonum notabile dico; nam quid ob conservationem absolutam totius Civitatis, seu Reipub. dicam num. sequenti. Respondeo. Puto me non obligari. Ita colligo ex S. Thom. Coninch. Valent. Suar. aliisque allatis à Castro Pal. 1.1.d.1. charit. p.9.n.9. in simili. Ius enim conservandi propriam vitam, & ea, quæ vitæ sunt maxime necessaria; est admodum naturale, ut hinc excuset à procurando ejusmodi bono, quamvis notabili Reip.

7. Sed quid pro bono absoluto, seu conservatione totius Reipub. Respondeo: Vel possumus loqui, quando, cum amissione mei honoris illam conservaturus sum: Vel quando cum amissione meatum omnium fortunarum.

Quoad honorem, distinguendum cenfeo, Si enim modicum dedecus, nec multum excedens sustinendum mihi sit, teneor illud pro publici boni conservatione tolerare; nam ad id minus probat ratio ducta ex bono communi: At si agatur de magna honoris jactura apud ingeniosos cum plus ea timeatur, quam mors; videtur tunc habere locum doctrina Joannis Sanchez modò allata; sicut enim per ipsum non obligor vitam, sic nec honorem vitam apud me æstimabiliorem prodigere: sed contendet omnino Castro Palaeus cum communis suam doctrinam locum habere, ut modò num. 8. videmus.

8. Non dissimili distinctione uteretur in casu, quo tuæ fortunæ essent necessariae ad vitam, seu conservationem Reip. Si enim ita depauperandus esses, ut vitæ necessaria tibi esse defutura; diceret Ioan. Sanchez, non obligari: quia sic æquivalenter, & moraliter vitam profunderes. Sed obligari affirmabit cum communi sententia Castro Palaeus num. eodem & allatus. Quod si non esses hoc modo depauperandus, obligaberis ob dictam conservationem Reipub. ut omnes fateamur; quia tunc id poscit bonum commune.

In concursu propriarum fortunarum cum vita privati.

9. Verum ob conservationem vitæ alicujus privati, quoad expendenda bona temporalia, quid dicendum? Respondeo, esse non ab simili distinctione utendum, cum Coninch. d. 27. de charit. d. 8. à n. 134. in extrema vitæ privati necessitate obligaris aliqua saltem superflua; immò & aliqua convenientia tuo statui expendere, si sic occurrere possis. Ubi enim Charitas vitæ proximi vrget; si hic, agitur de bonis tibi non admodum necessariis, non urget?

10. At ea expendere, quæ sunt tuo statui ita necessaria, ut iis amissis, ab eo notabiliter cadere debeas, ut si ex notabili Artificem, ex artifice mendicum te fieri oporteat, non obligaris, Ratio est, quia non teneris arctius vitam tuam conservare, quam proximi; sed tuam non obligaris sic conservare: non enim teneris, v.g. ad sanitatem recuperandam, omnes tuas fortunas expendere, ita ut omnino miser reddaris, quia id moraliter mosi æquiparatur. Ergo nec alienam. Addit. Castro Pal. 1.1.d.2. part. 2. num. 6. utilius Reip. esse, nobilem retinere suum

statum, quam privatum pauperem mortem appetere.

11. Dixi n. 9. (aliqua saltem superflua) nam nec obligare possum vitæ magnam summam expendere, v. g. trium aureorum millia ob vitam privati conservandam etiam si iis expensis à suo statu cessurus non esset; nec pro privato infirmo extraordinaria medicamenta, Medicosque magnis sumptibus advocare, ex Coninch. ibid. n. 145. solum enim ordinariis mediis non verò extraordinariis succurrere proximo charitas jubet; esto, etiam id, ut quid perfectius, consulat.

Dum ergo Syraculis, Urbe toto Orbe clara, humanis litteris lucentes olim imbuerem, incidit in manus famosi cujusdam Grassatoris, filius hominibus prædivitis, quem impius latro se omnino velle interficere per occultos Nuntios Patri minatus est, nisi lex aureorum millibus, condito die, missis, filij mortem redimeret, & ille quidem paterno amore redemit: sed in Conscientia ad quid obligatus fuisset ejusmodi Pater, qui ex similibus ejusdem latronis commissis sceleribus, cerò moraliter sciebat, cum minas fore factis comprobaturum? Si de alio, quam parente ageretur, ad nihil obligarem, cum Castro Pal. 1.1.d.8. quia ex dictis, neminem obligavius, magnis sumptibus vitam proximi custodire: nunc verò, cum sermo sit de Patre (& quid, si ipse Pater in simili vitæ discrimine versaretur, pecuniæque à divite filio exproberetur?) difficilior est resolutio. Equidem hæc uter distinctione. Si ea summa demi potest ex superfluis, vel solum statui convenientibus, obligarem Patrem, filiumque; Si debent demi ex necessariis, ita ut, vel omnino depauperandi, vel admodum notabiliter à suo statu dimoventi essent, neutrum obligarem.

Ratio prioris dicti est, quia aliquid plus invicem sibi debent pater, & filius, quam alij. Quare licet alios non obligaverimus num. 12. tamen hos tam conjunctos, ubi agitur de superfluis, obligare valde est consentaneum. Ratio posterioris dicti est illa, quam hoc num. 11. dixi: ea enim, ut consideranti patebit, etiam hunc casum probat. Et nihilominus prioris dicti patrem non tantquam omnino certum affirmo; siquidem ratio, cur nemo sit cogendus multam summam expendere etiam de superfluis pro vita proximi (ut modò innui), & solius asserunt Castro Pal. loc. cit. n. 7. & 8. & Coninch. d. n. 145. videtur item probare de vita patris, vel filij, immò etiam de propria.

12. Ex prædictis una mihi dubitatio nondum est mente sublata. Diximus, non obligari quæpiam magnam pecuniæ summam expendere pro vita proximi, idque propter duas rationes num. 10. allatas; unde, per appositam consequentiam, infert Castro Palaeus rom. 1.1.6.d.2.p.9. n. 77. In extrema necessitate non posse hominem, pro sua vita conservanda, rem valde pretiosam à divite surripere, quia scilicet non tenetur tunc dives, ut dictum est, magnam summam dare. Diximus item ex firmo omnium consensu, in extrema necessitate omnia esse communia. Ex his ecce dubitatio: Si omnia tunc sunt communia; ergo, & res pretiosæ; ergo & divitiæ, quatuor millia aureorum? ergo, dummodo non concitatur dives in æqualem necessitatem, vel in valde gravem, quia hæc æquivaleret extremæ, id quod n. 15. advertimus; poterit extremè indigens ea ab ipso sumere tanquam communia. Vide infra. §. 4. num. 4. ubi afferretur idem Castro Palaeus qui concedit ex Molina Christianum, ob metum mortis, posse in classibus Turcarum diripere bona Christianorum omnia; cur igitur hic negat? Neque obstant duæ illæ rationes n. 10. allatæ: quarum prima est, quod sicuti non obligaris tuam vitam tot sumptibus, totque medicamentis extraordinariis custodire; sic potes non servare alienam. Secunda est, quia utilius est Reip. Nobilem conservare suum statum, quam privatum vitam finire. Non obstant, inquam: nam ad primam responderi potest modo mox dicendo num. 15. sine, nimirum hominem in hoc posse credere juri suo, non autem juri alterius. Ad secundam, negando propter tam parvam utilitatem Reipub. amitti

Charitas suae privato; & sanè hic aptari potest dictum
Joannis Sanchez §. 2. n. 8. asserendum Hos Docto-
res ipsi non facerent, Alii nimis rigida precipere.
Hic ubi probabile faciunt, posse extremè indigentem
tempore dicto pretiosam, & consequenter, ex
tempore opinionis vi debere ea divitem largiri. Sed quia
extrema opinio, ut vidimus, probabilis est, ideo pote-
st dices tam sequi, & illa non tradere. Nec datur bel-
lum ipsum ex utraque parte absolutè, sed ex vi diversa-
rum opinionum probabilium, quod non esse inconve-
niens, omnes docemus.

De propria fortuna cum necessitate tempo-
rali Proximo: Vbi, De Eleemosyna.

Denique difficultas est quarta; An extra neces-
sitatem extremam tua bona pro privato effundere ali-
quando, seu dare in eleemosynam tenearis: nam pro pu-
blica dixi num. 6.

Adverte primò, necessitatem in temporalibus aliam
esse extremam, aliam gravem, aliam communem. Extre-
ma necessitas est ea, qua proximus tuo auxilio indiget,
ut brevi moriatur, vel malum morti simile incurat, nec
alio adit adjuvare possit, vel velit. Cum dicitur (Ne
brevi moriatur, intelligitur, ait Ledesma 2. p. 4. q. 1. art. 3.
ita ut in una hyeme, vel in uno vero mortali sit: Te-
num Sonus lib. 3. de just. q. 3. art. 4. ait licet longè quis sit
a morte, si sit certò moriturus, si succurratur, adhuc esse
extra extremam necessitatem. Dictum autem est (Morti simile)
quia non solum, qui moriturus sit, cum, sed qui certò in-
curatur sit morbum incurabilem, vel amissionem ali-
cuius membri principalis, vel sensus corporis, esse in ex-
trema necessitate, docent merito Bannes, & Angelus
apud Sanchez. l. c. conf. c. 5. d. 6.

Gravis est, quæ hominem constituit non in certo;
sed in gravi periculo morbi incurabilis, vel morbi gra-
vis, vel abbreviations vitæ vel captivitatis injustæ; vel
ceteris notabiliter à suo statu denique vel ejusdemque
mali gravis: Periculum non lucrandi magnam famam,
vel magnam vim pecuniæ, vel non acquirendi nobilita-
tem vitæ statum, non est gravis necessitas, quia hæc
non est jactura, sed acquisitio majoris boni: Nota ad-
tem hanc gravem necessitatem habere plures gradus;
veluti majora, vel minora fuisse, intra latitudinem gra-
vitatatis prædicta mala.

Communis est, quæ homines communiter, non de-
cedendo notabiliter à suo statu laborant; & cui cum
aliqua morali sollicitudine, succurri ab eodem patiente
potest. Unde vides pauperem, qui mendicare solet, non
esse, nisi in communem necessitatem, nam mendicando, non
cedit à suo statu, immò in illo persistit: Non ita dici
potest de eo qui alias est honestæ conditionis; huius-
modi, periculum incidendi in mendicitatem, gravius
est, immò vero malum est.

Adverte secundò, bona temporalia: Alia esse tibi
necessaria ad vitæ propriam, tuorumque sustentationem:
Alia ad statum tuum decenter conservandum: Alia, quæ
nec vitæ, nec statui sunt necessaria, quæ superflua vo-
cantur. Quoniam verò aliqui contendunt probabiliter,
et, quæ sunt necessaria ad acquirendum meliorem sta-
tum, non esse superflua: Sic Granadus 2. 2. contr. t. 11.
d. 2. f. 4. v. 18. lege Oration. de Lugo in respons. lib. 5. d.
11. (quavis aliqui Lorca 2. 2. f. 3. d. 39. memb. 1.
qui negent) ideo raro quis, in hac sententia, dicitur
habere bona superflua. His positis.

Respondeo ad quartam hanc difficultatem pro-
positam: Aliquos docere præter externam, de qua in
præcedentibus difficultatibus est disputatum, nunquam
nec ad gravem ad communem necessitatem proximi
succurrendam, obligari Fidelem suum auxilium adhibere.
Ita Bonac. tom. 2. d. 3. cap. 1. Decal. 1. præcep. q. 4. p. 6. a. n. 6.
alique plures apud Vasq. Azor. Coninch. cit. à Cast-
ro. tom. 1. r. 6. d. 2. p. 2. n. 10. consilium id esse ajunt, non præ-
ceptum; quia sicut ipsemet Fidelis posset ob Dei amo-

rem gravem necessitatem pati, sic potest alius idem per-
mittere. Sed probabilius assero primo, obligari quem-
piam ex superfluis, & suo præfenti statui non admodum
necessariis, gravi necessitati proximi succurrere. Ita Suar.
disp. 7. de charit. f. 3. Bellarm. §. 3. de bonis oper. cap. 7. Co-
ninch. d. 27. d. 8. r. 25. & 130. apud Cast. l. c. num. 12. id
enim videtur innuere illud Ioan. 3. Qui viderit fratrem
suum necessitatem habere, & clauseri viscera sua ab eo quo-
modo Charitas Dei manet in illo? Ratio est, quia Virtus
Charitatis jubet proximo succurrere, sine gravi succur-
rentis incommodo: at succurrere ex bonis superfluis,
incommodum grave non affert; ergo, &c. Nec mirum,
posse quemlibet eam necessitatem pro Christo pati; pos-
set enim si vellet quia in rebus suis potest suo luri cede-
re: at non potest idem velle in aliis? Hi enim suo luri,
quod à virtute Charitatis habent de expectando alio-
rum auxilio, cedere non præsumuntur.

Adverte secundò, ex notabiliter necessariis suo
præfenti statui in dicto casu Fideles non obligari. Ita in-
dem, Ratio est, quia ordo Charitatis nequaquam distat,
ut dum gravi proximi necessitati succurro, in gravem
ego, vel gravi similem incurram; Nam propter eandem
rationem, tu etiam extrema necessitate vitæ laborans,
non potes surripere rem ab alio æque illa indigente:
quia tunc ipse non tenetur dare, immò propter posses-
sionem est melioris conditionis.

Adverte tertio in communi necessitate satis esse;
si aliquando à te proximus adjuvetur, dando ei aliquam
interdum ex bonis tuis eleemosynam. Ita Bonac. l. c. n. 8.
alique apud ipsum. (Credere satis, si ex centum aureis
annuis duos des, ex ducentis quatuor: sed non in eadem
proportionem, si multum tuæ excedat divitiæ: Vide om-
nino infra, l. 8. tr. 1. c. 2. §. 3. num. 14. cum de uxoris furtis.)
Ratio est, quia ex una parte id videtur satis pro ea ne-
cessitate non adeo urgenti; & ex alia, si semper obliga-
reris, gravem in gravem tu ipse incideres; ad quod, ut di-
ctum est, te Charitas non adstringit, sed solum allicet
invitatque. Ex his multa necessario repetenda erunt in se-
quens lib. 8. tract. 2. cap. 6.

Ad Complementum hujus tractationis de Ele-
mosyna, operæ pretium erit audire sententiam Layman.
lib. 2. t. 4. c. 6. n. 9. fin. An Obligatio, inquit, dandi eleemo-
synam communibus pauperibus sit sub culpa mortali, an ve-
niali? Respondeo, Cum pauperem communis miseria, levius,
ac tolerabilis esse soleat, auxilium aliquo denegare, si com-
modè afferri possit, & nulla negandi ratio adsit, videtur esse
culpa tantum venialis. Porro hæc ipsa rogantibus pauperi-
bus eleemosynam iusta negandi causa esse solet, si dicet pro-
positum habeat illi dandi loco, aut tempore commodiore, vel
magis indigentibus, vel si superflua, quæ habet, ad alium pium
usum conferre velit, ut Medina notat q. 3. de eleemosy-
na §. videtur secundò. At verò, si abundans divitiis nulla
rationabili excusatione motus omnes à se mendicos, & pau-
peres inhumaniter repellat; is nimis inordinato divitiarum
amore affectus, & Dei, ac proximi charitate exutus, ideoque
in malo statu versari videtur, juxta verbum Christi Matt.
6. Non potestis servire, & Mammonæ, quamvis Con-
fessarius absolutionem à peccatis divitiis facile negare non de-
beat, quod communes pauperum miseria per eleemosynam
sublevare monitus recusat. Num quia de obligatione hæc, an
& qualis sit: Doctores non conveniunt, tum quia semper di-
ves aliquam causam in specie præferat, cur recuset. Hæc ille
lege Castro Palaum tom. 1. tract. 6. de Charit. d. 2. p. 2. n. 3.
qui notat duo: Primò, te non esse obligatum inquirere
egenum, ut illi subvenias, sufficit, si sis paratus illi subve-
nire, cum ejus necessitatem certò moraliter scies. Secun-
dò, hanc certitudinem necessitatis alterius non posse
constare, nisi spectatis omnibus, prudentis arbitrio. Illud
certum esse; ait ex Bonacina, testimonium patientis indi-
gentiam, non esse sufficiens, quia facile in causa propria
præsumi potest simulatio.

Quid amplius debeant Pastores, & Beneficarii,
vide infra lib. 8. r. 1. cap. 2. §. cum de dominia.

§. II. Quando concurrunt Bona spiritualia Proximi cum nostris temporalibus, vel spiritualibus.

1. Prodest proximus tripliciter indigere tuo auxilio in spiritualibus. Primò extremè quoddam solum, quando ille damnatur, te non auxiliante: Vt si Infans exultat, moriturus esset sine Baptismo, quem tu solus conferre posses. Nam si alius sit, qui succurrere possit, ac velit, vel si adhuc te succurrente, non es certus moraliter proximum esse salvandum: non est is certè dicendus extremè tuo auxilio indigere. Secundò graviter; Quod est, quando aliquod malum in spiritualibus grave proximus incurreret, à quo posset ex se, sed cum magno conatu effugere. Tertio leviter; Quod est, quando cum parvo labore se à dicto malo posset quis liberare.

Necessitas salutis Proximi non extrema.

2. His declaratis, Certum mihi, vel saltem satis probabile est, extra necessitatem proximi extremam (nam si exultat, mox disputationibus necinem, qui non sit Pastor, cum periculo propriæ vitæ, vel gravi jactura honoris, vel fortunarum, vel rerum spiritualium teneri gravi, multò minus levi necessitati proximi privati succurrere in spiritualibus, ita D. Thom. S. Bonacin. Suar. aliique, quos citat, sequiturque Castr. Pal. tom. 1. tract. 6. de Char. p. 9. n. 9. Ratio est, quia nimis asperum, & contra Domini nostri suavitatem esset, urgere fidelem ad mittendam vitam, vel cetera notabilia prædicta bona, ob necessitatem, à qua se ipse proximus, licet cum magno conatu, liberare posset. Nam propterea ad meretricem, vel peccatorem convertendum non teneris, quia ipsi per se converti cum suo conatu possunt, additæ Dei gratiæ, quæ pressio est semper. Adde, te non esse certum de eorum conversione. Adde, regulariter esse alios, qui eas conversiones procurant: Nam propterea duæ postremæ rationes, & præsertim incertitudo boni eventus te exculant à professione ad Indos, vel Infideles convertendos.

3. Dixi autem primò (qui non sit Pastor.) Qui enim ex officio tenetur, is profectò non solum extremæ, sed etiam gravi necessitati subditorum occurrere, etiam cum suo vitæ periculo, debet, si moraliter sperat necessitati occurrendum, nec alius sit, qui Pastoris subeat vices sufficienter; id enim, officium, & stipendium, pactumque implicite saltem cum subditis initum, ex iustitia requirit. Hinc tempore pestis Parochus non potest suos deserere, nec officio invitis subditis renuntiare, nisi adit æquè idoneus, qui succedere velit; eundem tamen sub pœna peccati absterreo, ne propter necessitatem unius, mortis se exponat, si ejus vita tota Republica indigeat: nam si tunc se morti exponeret, faceret contra ordinem Charitatis, quæ unum, vel alterum toti communitati debere postponi, merito dicitur.

4. Dixi secundò necessitati proximi privati: Nam in prædictis necessitatibus gravibus Reip. quemlibet teneri cum vitæ periculo eidem Reip. succurrere, docet Suarez de charit. sec. 2. num. 4. idque ex ea ratione, quia probabile est in Rep. graviter laborante, adesse non paucos extremè, quoad salutem animæ periclitantes. Sed quia tunc tota ratio obligationis esset ducta ex obligatione, quam quis habet, cum propriæ vitæ jactura sublevare proximum, extremè in spiritualibus indigentem; de qua re mox num. sequenti dicam: ideo idem hic decerne, quod mox decernemus.

Necessitas salutis Proximi extrema.

5. Difficultas ergo jam est non exigua, An existente extrema proximi necessitate, si nimirum certò proximus damnaretur, si tu succurras; tenearis cum tuo temporalis vitæ discrimine succurrere? Temporalis, inquam, nā si tu damnaberis, nec debere, nec posse, nimis est ma-

nifestum; lege nihilominus Ioannem Sanch. d. 10. n. 9. Respondeo ex communiori doctrina te teneri; iuxta tamen, ut fecimus §. præcedente, num. 7. & 8. in simili, si præsentia eorundem duorum Doctorum placita hic ad verbum exscribere.

6. Castr. Palau loc. cit. n. 3. sic habet: In extrema proximi necessitate debet non solum bona temporalia, sed etiam vitam expendere, si illi spes est fore profuturum. Secum D. Thom. 2. 2. d. 26. art. 5. tradunt omnes ejus Explicatores, Cajetanus, Banez Arag. Aliique, Val. Torres, Laca, Azor. Toler. Coninch. Suar. Bonacin. Castr. Pal. est quia præceptum expendendi vitam propriam pro salute proximi in aliquo casu obligat, aliis supervacaneum esset: ergo ad minus obligare debet in casu extrema necessitatis. Hæc ille.

Quod autem in aliquo casu obliget, probaverat n. 1. s. ratiocinibus. Primo ex illo Ioan. 14. Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. At Christus dilexit, nos, expendendo vitam pro salute nostrâ, ergo, &c. Secundò ex illo Io. 1. cap. 13. In hoc cognovimus Charitatem Dei, quia ille animam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quod expendens S. Augustinus Idem mandavit. c. 6. dixit: Temporalem vitam suam pro æterna proximi non dubitavit Christus amittere. Tertio, quia bona spiritualia, & maxime æterna, excellentiora, & Deo gratiora sunt quolibet temporalibus bonis: propterea ergo ex charitate huic bono illa præferri debent.

7. Ex dictis infert primò Castr. Pal. si scias Petrum, v. g. dormitens esse in mortali: & esse nunc occidendum, unde & damnandum; si potes eum defendere, omnino teneberis, etiam cum tuæ vitæ periculo: debet tamen qualiter esse certus, postea esse à peccato liberandum; secus, non esset extrema necessitas, ut etiam nos diximus num. 1. Infert secundò te obligari, etiam sub vitæ periculo ad baptizandum Infantem filium Patris Christiani, si sit mortui proximus, nec præter te sit alius, qui possit illum baptizare. Dicit (Filium Christiani) nam si sit filius Patris infidelis, qui repugnet, ex alio capite (ait) non obligaris, nempe ex eo, quod probabilis est sententia, quam sequi potes, Filium non posse baptizari parentibus repugnantibus. Infert tertio, si te Confessarium advocet peccator mortui proximus, te obligari, etiam cum vitæ discrimine illum audire, & absolovere, quando es moraliter certus, ipsum non esse elicturum actum Contritionis; quod evenire potest in tribus: nam in bene cultis potes presumere eos scire necessitatem contritionis; quare si non eliciant non esse in extrema necessitate. Sicuti potes occidere aggressorem, & nolle eius idem tibi in gratia existentem mortem afferentem excipere, etiam si aggressor esset mortuosus in mortali: quia cum possit ipse te non aggredi, & penitere si peccati, in extrema necessitate, pari modo, non est. Hæc, & similia ex Castr. Palau.

8. Iam verò Ioan. Sanchez disp. 10. n. 9. contra sic habet: Unde credendum Soto, & Sa. censentibus neminem cum periculo vitæ teneri Infantem baptizare. Quod docet quoque Arevalo dicens, universos communiter se sentire (Nota, universos, dixit; & tamen Castr. Pal. modò à nobis num. 6. adductus pro se dixit itare omnes Expositiones:) aliis semina gravida confecta esse secationem pati, ut filius baptizaretur. Et hanc esse probabilem docet Lopez. Et ad secationem non teneri docet Sa. Zambrianus, Antonius Raguzius (licet id debeat fieri post ejus mortem) D. Thomas. Suarez, Paludanus, Sorus, Armilla, D. Amninus, Angelus, Gabriel, Manuale Hispanense; nec tenent scissionem pati, etiam si damnata esset ad mortem, ut notatur Gabriel, Armilla, Sorus.

Nec adversatur D. Thom. 2. 2. quæst. 26. num. 5. dicens, obstrictos esse nos plus proximè animam amore prosequi, quam propriam corpus, id est, vitam. Non intelligi debet, quod quis amore sua conservande vitæ, proximo non præstat consilium patrandi scelus, si ve quod possit ad necesse spiritalem ipsius non concurrat, quia tunc amans vitam corporalem æternam perdit, peccato depravati consilij intercedente; at

Alie Iohannes Sanchez. Ex quibus illationes modo n.7.
Castro Palao allatur. Jua ratione corruunt, jam vides.
Sed quomodo ban-Sanchez respondere possit
vobis illis argumentis, quatenus contra semilitant, qui-
bus alius est Castro Palao supra, cum c. exscriptus. Puta-
mus posse in hunc modum: Ad primum illud: Sicni di-
citur, non potest indicare omnimodam similitudinem, sed ali-
quam, iuxta morem sacre Scripturæ: Estote perfecti sicut
nos, iuxta perfectus est, &c. Præterea Christus Domi-
nus expendi videtur, quamvis illa nostre salutis causa

11. Ad tertium, neganda est Consequentia absolute,
ut quatenus fiat contra præsentem doctrinam. Parec
que argumentum nihil probat, posset enim quis ac
gere: Bona spiritualia, & maxime æterna sunt Deo
gratiora, quam quolibet temporalia; sed unus actus
noster, sed secundus, & alij consequentes gradus Gra
tiae sanctificantes, sed ipse primus, etiam quando pecca
tor illum acquirit ex se, vel amicum consilio facit
negotio (adquirere semper Deo) posset, est gratia Deo
licet ergo ex Charitate etiam in quocunque calu vitam
possit perire ego pro bono quolibet spirituali, proximi
dixi, quod tamen nemo dixit. Concedenda solum igi
tur est Castro Palao Consequentia in casu inductionis
ad peccatum, de quo jam constat ad se præceptum, ut
vult inductionis ab ipso, de quo non constat, imo ne

12 Ex opinione Caltro Palai sequitur, te omnes for-
mas debere profundere ob extremam spiritualem ne-
cessitatem proximi, quia si per ipsum debes vitam, mul-
to magis formas. Sed quid in sententia Ioannis Sanchez.
Nam sicut per ipsum ob jus naturale vitam conservandam
non obligat ad salutem spiritualem proximi, ita ne-
cessitas ob jus naturale conservandi eas saltem fortuna-
les ad vitam sunt necessariae? Id diligenter expendere.

Mnes scimus esse à nobis inimici.

1877

Secundò, ut ex, corde offensam nobis ab inimico illam remittamus. Sed quid est istud remittere? Ajo esse id ipsum, quod modo dixi; id est non debere nos moveri ab offensa per inimicum accepta, ad volendum ipsi malum, quatenus malum ipsi est.

2. Vt autem hæc, &c. alia dicenda, clariùs intelligantur; quinque actus sunt cum *Leffiol. 2. c. 47. dub. 4. m. 2.* distinguendi circa malum, quod inimico velle ex quinque motivis possumus.

3. Secundus ex intentione, ut inimicus emendetur; qua ratione, Pater filio vult verbera infligere, ut is corrigatur.

5. Quartus quia bonus, & secundum Iustitiam est, ut
qui male agit, tantumdem habeat poenae, quantum mer-
etur ejus culpa; ideo actus, quo malum inimico desidera-
tur, potest, hoc quo modo, fieri intentione, ut malefa-
ctor ideo poenam; & incommode subeat, ut Iustitia
aequalitas custodiatur. Hac intentione Deus puniens, seu
iustam, vindictam sumens de peccatoribus malum poenae
illis infligit.

7. His distinctis : Afferro primum actum, nisi parvitas materia leniat, esse mortalem, & ut dixi, à Charitate omnino interdictum : Secundum, Tercium, Quartum, Quintum, non esse peccata : imò esse actus Virtutum eo modo, quo *ibidem* fusc Lessius explicat. Fateor tamen in quinto inesse magnum periculum, nè, dum illum exerceas, transilias ad primum.

Respondet bene Lessius, *ibid. num. 25.* esse magnum
§ 3. discrimen

discrimen inter primum, & quintum actum: in odio enim in quo consistit primus actus desideratur alteri malum, solum ut ei sit malum; idque absque modo, vel mensura; In vindicta vero (ita vocatur actus quintus, imò & ceteri præter primum) solum secundum mensuram delicti, in odio sistitur in malo proximi, in vindicta sistitur in recto ordine iustitiæ; in odio non fit reparatio injuriæ eo modo, quo debet fieri, in vindicta vero fit debito modo, nempe medio Iudice, non autem immediate per ipsum læsum, læsus enim, licet possit ex lo. Sanchez d. 2. m. 11. à Iudice, immò & à Deo petere prædictam vindictam iustam, quantam scilicet meretur culpa lædenti: non potest tamen ex se ipso infligere, juxta illud ad Rom. 12. *Mibi vindicta, & ego retribuam.* Cum ergo in primo actus læsus ex se desideret malum, ut malum alteri: in Quinto autem non esse, sed à Iudice, idque cum moderatione juxta quantitatem delicti: clarè apparet, esse hos actus valde diversos.

Verum nondum animus quiescit, nisi ad peculiare nonnullos casus, de eodem hæc argumento explicandos, descendamus.

Accusare inimicum, non remittere iudicè, &c.

9. Licetne apud Iudices inimicum accusare, accusationem prosequi, nec ab illa velle desistere, nec velle remissionem per publicum instrumentum, seu Notarij scripturam exhibere?

Respondet: Si hæc fiat intentione dicta in primo actu certum est esse mortalia: si aliis modis, non esse; etiam si quancunque aliam satisfactionem lædens afferat. Ita Lessius *ibid.* n. 24. Suar. Coninch. Lorca, alique apud Castro Pal. loco cit. n. 9. Ratio est, quia læsus in his, quod iustum exposcit. Absit tamen scandalum: quod aberit, si tuam intentionem palam facias.

Videbitur alicui esse aliquis scrupulus, si hæc fiant, ex intentione *quinto loco* explicata. Verum, fateor esse consulendum, ut juxta Christi Domini consilium, huic tuæ satisfactioni propter ejusdem amorem renunties: tamen in rigore peccatum non est, quia cum Iudices sint à Republ. positi; ut reos puniant, & læsis satisfactio exhibetur; idque sit bonum Iustitiæ ut modò vidimus; & secus iniquè ejusmodi Iudices pro satisfactioe offensorum ponerentur: consequenter dicendum, si læsi hoc ipsum petunt, Ius ex Iustitia debitum petere. Quod si ipsi reo id sit provocativum odij, scandalum est passivum: læsus enim dum rem iustam petit, & dum à publico Iudice eam petit, nihil mali, & nihil speciem mali habens committit adeoque in scandalum peccaminosum non incurrit.

10. Si tua satisfactio, exemplum punitionis delinquentis, & hi similes bonis fines sint aded leves, & cum ea facilitate animi negligi possint, ut longe superentur damno, quod inops, verbi gratia familia rei puniendi passura esset; tunc alicui videbitur obligare Charitas ad publicè remittendum: nam ex probabiliore sententia dicta §. 1. m. 8. Charitas obligat proximimalo gravi succurrere, si cum parvo proprio incommodo possimus. Notanter dixi (alicui videbitur) nam hic adest culpa, quæ semper meretur dignam poenam; & hæc re ipsa à Iudice, ne imò punita remaneant delicta, infligitur, nullo respectu habito ad damna familiæ rei: quod non est in casibus, de quibus, sermo fuit in dicto n. 18. Cui ergo non licebit ad dictam poenam concurrere ei, qui ex bonis finibus prædictis accusat? Nam fortasse propterea absolute Lessius paulò antè n. 7. dixit licere: nec hanc, vel similem exceptionem adhibuit. Id tamen expende, Lector, accuratius.

Salutatio inimici.

11. Frequens Confessorum & Pœnitentium scopus: Aio te non esse regulariter obligatum salutari inimicum: Ita Suar. d. 5. de Charit. sect. 5. n. 8. Con. d. 24. de Charit. d. 6. n. 91. Bonac. 1. d. 5. c. 1. Decal. præc. q. 4. p. 3.

n. 9. Diana p. 2. m. 15. ref. 62. Ratio, est, quia cum veni te, neamur salutare quosque nobis obvios; salutatio omisso non est per se signum odij, nec ex excitis inimicum ad odio habendum non salutantem.

12. Dixi (regulariter): nam si antea illum solitu erat salutare, & nunc salutatio abstinere; vel si circumstantiis colligatur, te nunc salutationem omittente, ex odio propter injuriam acceptam, vel si inimicus lit tuus superior; vel si occurrentibus pluribus: inter quos est inimicus; ceteros salutes, excepto inimico, vel soluta omissionem salutationis, oculis præter solitum davis inimicum aspicias; insolitè fastu pileum capiti compimas: peccabis sanè, quia sic fomitem odij sine dubio præbebis. Iuvat asserere Hurtadi de Mendoza sententiam apud Dian. p. 5. tr. 13. r. 89. Ab obligatione salutandi (inquit) solvo, Primo Patrem, Prelatum, Iudicem quado ex circumstantiis colligitur in poenam iustam, eos non salutare inimicos. Secundo, eos, qui sine gravi incommodo honoris non possent salutare inimicum, hoc tamen est valde rarum. Tertio, eum qui infamem accepit injuriam, cuius estimatio petit austeriorem cultum ut vocatus fuisset Fur, Judex Solodmitatane enim prudenter censuræ omissionem salutatio non esse ex odio, sed ex iusto calore, & ingenti accipiente, quæ iuste omittit urbanitatis signum esse multis argumentum, eum parvi estimasse tam acerbam injuriam.

13. Duo Religiosi, cujusdam rixæ causa, se intra septa domestica non salutant, peccantne mortaliter, si antea se invicem salutare consueverunt? Respondet: Ita profectò quia par est scandalum aliis Religiosis, ipsique invicem, qui rixam habuere. Excusari à mortali tunc possent, ex Trullench. *max. quando* n. 7. quando comperta esset horum probata virtus: & rixæ, ejusque causæ, quam alij sciunt, fuisset levis, unde judicentur non ex odio gravi, sed ex levi quadam passione, vel in significationem accepti gravaminis, & injuriæ moveri ad omittendam salutationem. Idem usu venire posse video in timoratis secularibus, levi causa rixæ existente, præsertim aliis cognita: ut item, inter maxime conjunctos, inter quos difficulter præsumitur intercepere ex hoc solo signo odium grave, ut inter patrem, & filium, &c. Ita Valcrus apud eundem Trullench. l. c. vide etiam Diana. p. 2. tract. 5. r. solut. 62.

Resolutio ejusdem.

14. Si inimicum modo dicto graviter tibi infensum te salutantem non salutes, peccas mortaliter, Ita Suar. Coninch. Bonac. *ibid.* Ratio est, quia posita inimicitia, omisso salutationis non solum imputatur inurbanitas, sed maxime odium. Excipe, nisi aded inferior esset salutatio, vel earadem circumstantiæ, ut ejusmodi odij judicium non fieret. Idem, puto esse, si ita animo dilatarem te similes, ut verè appareas ad salutationem non advertisse.

15. Quæsit nuper quidam à me, An si certè mortaliter prævideam mihi salutanti inimicum, ipsum cum debita resalutatione non respondurum, an inquam, obliget salutare, quamvis mihi tunc incumbat priorum esse in salutando? Certè non ausus sum obligare; quia sic subiret periculum graviter inveniendi contra non resalutantem, fierentque peiora prioribus; quia tunc tibi imputare deberet inimicus, qui ita se gerit, ut certitudinem mortalem de omissione suæ resalutationis alteri det. Vide quæ max. n. 23. dicam de nolente acceptare tibi oblatam satisfactionem.

16. Quæsit rursus nobilis Matrona, cui patris nobilitatis vir consanguineum occiderat, an obligaretur illi resalutare more patrio, quo Matronæ viros nobiles salutes resalutatio inclinatio corpore, vel saltem capite Ego voluissim obligare; quia salutatio tunc denegare, est ostendere odium: verum quidam doctus à me consultus, nequaquam sub mortali obligavit. Matrona enim Matrona, cujus non est vindictam sumere de injuriis, illa denegatio salutationis non est odij signum, sed sensus iusti doloris, vel muliebri fastus, vel quidam simile.

Excusatio

Exclusio à communibus beneficiis.

17. Dixi in epist. de Sacrific. Miss. l. 2. cap. 2. §. 1. fore
peccati mortalis reum Sacerdotem, si à participatione
hæ sacrificij indicum velit excludere. Idem in præsen-
tium universum addo: si enim pro omnibus incolis huius
vicus erit, omnibus vicinis eleemosinam impartiaris;
omnibus huius familie legata, quâvis voluntaria distri-
buere non potes inimicis, qui fortè inter hos in-
veniantur excludere. Ita Suar. ib. n. 2. Coninch. ib. a. 2. §. 3.
Vol. 1. d. 3. q. 3. p. 2. c. l. arg. ver. Terio sequitur. Ratio est, quia
lectæ orat. stipem elargiri, legata distribuere non tene-
re: etiam si nolles aliquid ex illis admittere. Quod
si nolis, non omnibus non sufficit; tunc profecto
amicos profices sine culpa! Ita S. Thom. l. 2. q. 3. art. 9.
Et enim non est signum claræ inimicitie, sed ad sum-
mum non amicitia: et signa positivæ amicitie ostende-
re ex consilio quidem, non verò ex obligatione, tene-
re. Unde etiam fit, vt positivè orare, ex præcepto, pro
inimicis non obliget: hoc enim solum est de Consilio
etiam ad vitandum mortale fati sit in communi oratione
illorum non excludere, nam sic virtualiter iam includi. Ita
Trull. l. 1. de Decal. c. 5. dub. 5. dub. n. 4.

Venia Petitio.

18. Veniunt petenti nolle dare, nimis aperta. odij de-
monstratio est, Sic Coninch. l. c. n. 9. Suarez l. c. n. 9. Sa-
cherianus, n. 9. Ita si veniam per se, vel per alium peten-
tibus solus aliquis, qui bus te inimicium, de posuisse
ignifices Solus superior offensus potest subdito, ut is
emendetur, vel insule puniatur reconciliacionem in hoc
casu de ferre, quia id non odij figura, sed potius est am-
plius, quod ad emendationem conducens. Verum, multa
modestia opus est, ne plus a quo subditus exacerbetur.

19. Difficultas est; Quando lœdens veniam quidem petit, sed debitam satisfactionem, vel dare non vult, vel accipere non potest: lœdens inquam, huic enim soli competit veniam postulare; non læso, cum huic satisfiat, si se ipsum præferat, et de decentem reconciliationem, si a quoque sit a ligno odij, et dictum est *superius*, se se continet. Pro hac difficultate.

17. Dico primo: Si non potest, si dampnum faci-
 det irreparabile, quale fuisset homicidium, vel etiam non
 habet, ut si lesus expocet ab offendente tantum satisfac-
 tionem, pendentem arbitrio excedat offendens cul-
 pam: Si, inquam, non potest, vel non obligatur ol-
 fensus cum lignis depositionis impitietur. Respondeo,
 vnum dare: scilicet merito iudicetur in odio gratis vel
 le perire, dum debito suo eius adversarius non de-

11. Illud tamen nota: quicumque satisfactione ab ho-
 prente veniam exhibita; adhuc læsum posse exposu-
 satisfactionem punitionis delicti à Iudice infligendæ. I.
 S. Thom. Cætan Arag. Tolet aliique, quos citat, sequitur
 que Fagund. l. 1. in præc. Decalc. 12. quia ut supra d-
 ximus, ad hanc ius Iustitiæ habet; licet iterum moneat
 tam esse periculo peccandi expositum.

22. illud in per nota : non esse coarctandum offendit
 famur statim ac iniuria illata est, veniam dare teneat
 cum ius facis fit negative se habere, Azor. Fill. Vill.
 labos, apud Trull. *act.* 1. 1. Sufficiens ergo tempus p
 deinde abito fit clapsus. Est enim supra humanam p
 glitatem, recenti vulnere, necdum sedata animi p
 batione offensum cogere ad positivam reconciliatio
 concedendam, quare tunc dilatio non erit signum o
 sed potius indicium infirmitatis humanæ.

21. Dico secundò: Si lædens nolit satisfactionem
bitam afferre; & tamen veniam sibi dari postulet; ob
ris quidem offendere te odium in animo nequaquam
vere; cæterum, potes modeste tuâ satisfactionem vrgi
atque illam ante reconciliationem expectare; rem ei
tibi debitâ expectas; & odij, fominem non tu ministras.

sed aduersarius, qui satisfactionem, quam potest, dare im-
merito negat.

24. Inquire: Inimicus, qui læsit, obligaturne semper à læso veniam submissio animo petere? Respondeo: Frequentissime hæc obligationem non cognoscere: semel tamen, et iterum cognosco. Nam primò, ejusmodi obligatio non adest, quoties aliam equivalentem satisfactionem læsus exhibet, verbi gratia, per pecuniam, per præventionem in honore, per amicitia signa officia, per amicum intercessionem, &c. Secundò, quoties iniuria inter inimicos facta, invicem se compensant. Tertiò, quoties læsus eam veniam petitionem, vel non curare, vel ad iracundiam magis eà incitare iudicabitur, vel quando apud aliquos, v.g. nobiles viros vsui illa non est. Quarto, quoties is, qui offendit, multò superior est, ut non conveniat à læso veniam poscere: nisi fortè tantum fuerit iniuria superioris, vt ad eiusmodi petitionem ipsi prouti iudicio vigeat. Quintò: *Quoties* (inquit hæc Castro Pal. tom. 2. l. 6. disp. 1. p. 8. n. 10. ex Bonacini præmissis petità venia, & satisfactio pro tua parte exhibita alium non corresponsione, tunc enim titulo compensacionis rationere quasi in depositum satisfactio poteris argui, que videas alium paratum debitor exhibere. Sextò, quoties offensus est absens, nec facile per se, vel per alium convinci potest. Ita Trullench, &c. citans Azorium. Septimò, quoties non est elapsus compentens tempus, ut in summi dxi n. 22. Solùm igitur tunc erit necessaria, quando gravis fuit læsio, & aliud remedium ad reconciliationem adhiberi, vel non potest, vel omnibus à viro prudenti pensis, non debet. Sic filius respectu patris, subditus respectu religiosi Prælati, vxor respectu viri, servus respectu domini in gravibus iniuriis, sæpe veniam petere debent, à quo alij facilius ex prædictis, vel similibus capitibus excusantur.

Alloqui inimicum.

25. Inimicum non alloqui. Signum per se odij non est, cum non sit omni proximo debita colloquendi familiaritas. Ita idem *ibid.* v. 21. tamen si ante conceptam inimicitiam cum eo sermones miscbas, obligaris à colloquendo te non subtrahere: *ut modo*, inque limitationibus quas dixi de salutatione. *m. 1.*

26. Quando allocutio debita non est, si praevideas ex
tua allocutione fore ut inimicus odium deponat, obli-
gis alloqui, si sine multa animi difficultate potes; nam si
notabilem difficultatem patiaris, te nequaquam cogo-
Ratio est, quia bonum speciale proximi, quale tunc est
depositio odij, procurare ex Charitate tenemur cum ali-
quo incommodo, non autem cum magno.

27. Quando autem colloquutio debita est, Dubitatur
quoniam tunc, eam incipere debeat, Sanè debet incipere
sanè in quaestione: sanè qui prior insumit intellèctus & rationalis
quasi primus excitator: sanè, qui notabilis offendit
etiam si fuerit in offendendo posterior. Sed quid, si ve
reales moratiter fuerint iniuriæ: vel omnibus prudèn
ter consideratis, non sit maior ratio, quod potius incipia
vnius, quam alteri, Respòdeo. Tunc utique incumbat, ca
pta occasione, locutione in aggredi. Quod si accidat occa
sio, in qua vni potius, quam alteri secundum mores re
gionis, vel propter aliquam circumstantiam, vni conve
niat loqui, non alteri illi sermones incipere debet, non
hic, quia tunc ita ratio dicat. Certè regulariter in
ter equales ci incumbit prius salutare, qui coram alteri
pertinatis, quive de novo accedunt: non verd illi, qui statim
simile legitur quid evenire potest in colloquendo. Pari
modo, si ego indigam tuo auxilio in re quampiam, mihi
incumbit loqui prius auxilium postulandum, quam tibi
sic in similibus.

post fixam, nescio quomodo, profitebantur, omnibus ad-
tentibus, per multos annos nunquam inuicem collo-
cavit. Dubitavit eum Confessarius, an ex in peccato mor-
verfarentur: & obliuiscere sic perseverantibus, an esset
solutio, & sacra communio iisdem impedienda?

Equidem si per aliquam hebdomadam post rixam à colloquendo abstinuissent non condemnassent de mortali: quia præsumi tunc potuisset, expectari interim: ut ita deferretur, utque caperetur loquendi prudentior occasio, vel quid simile: unde non statim cessatio locutionis iudicari potuisset odij signum. Eodem modo si per aliquod non valde longum tempus rarissime se obtulissent sermocinandi occasiones: nunc vero, cum hæc non supponnas, puto esse distinguendum. Et siquidem causa rixæ fuit de re levi ipsaque rixæ fuit levis: erit quantum est ex hoc capite odij, vel scandalij, hæc omisio loquendi à mortali excusanda (est, sit venialis, &c. ex alio capite, v.g. ex gravi contemptu, vel simili possit esse peccatum grave.) Ratio est, quia tunc maxime non timoratis, ut in simili dixi n. 13. non præsuntur id oriri ex odio gravi. Et si causa rixæ fuit gravis, vel gravis rixæ certe cessatio loquendi de mortali erit condemnanda quia in his casibus cessatio loquendi per tot annos, merito præsuntur ab odio non levi proficisci. Porro Confessarij per maxime adhortentur omnes, præsertim eos, qui simul convivunt; ut in amicitia signis exhibendis prodigi sint, ut ita dicam, nec solum liberales: id enim nos reddit amabiles hominibus, Angelis, Deo. Odi ego acriter eos, qui semper amaro sunt vultu, & austero, nec subditos, consolatilesque solum, sed multo magis superiorem: dum de S. Romualdo prudentissimo æquæ, ac sanctissimo Abate; cuius hodie, cum hæc scribo, memoriam, colimus, sic lego in festo S. Romualdi 7. Febr. l. 2. Breu. Rom. *Vultu adeo læto semper erat, ut inveneres exilarare. Nec immerito statim additur, magno apud Principes: Reges in honore fuit.*

Desiderare malum alteri Vbi;

De Invidia.

29. Inquires primo, An sicuti Inimico licet velle malum punitionis modo dicto; ita universum possit quis proximo malum ex aliquo motivo desiderare;

Respondeo Certè non statim ac illud licet, sequitur & hoc licere: nam inimico desideratur illa punitionis poena, quam iuste meretur: at proximo nullam merenti poenam malum, desiderare, iniquum per se est, id ergo diligentius discutere hac occasione, ne grave-mur; & solent quidem afferri exempla: An possit filius mortem patris optare, vel de illa gaudere, non ut malum patris, (hoc enim esset odium execrandum) sed ut ipse filius paterna hereditate fruatur; An mater possit desiderare mortem filii, ne illam alere, vel dotare cogatur; An possit subditus mortem cupere sui Prælati; ut Prælatum ipse succedat, vel ut ab eo Prælatum sibi infenso liberetur? & similia. Si solum desideres, vel cum gaudio excipias cuiusmodi effectus, hereditatem, molestiam carentiam, Prælaturam, &c. facilis est responsio: licet enim hæc optas, vel amplecteris: quia non gaudes de alterius malo, sed de proprio bono. Certè non potest quis licetè gaudere de fornicatione, de comestione carnis, ut facta die vetito, &c. nec illa desiderare, ut tunc fiant, quia gauderet de peccato illiusque desideraret; (lege, Castro Pal. tom. 1. tract. 2. dist. 2. p. 10. §. 2. num. 11) tamen posito, quod hæc cum peccato quis commisit, potest de habita prole sibi complacere, deque viribus relictis: quia non de peccato gaudet, sed de effectu secuto, qui bonus est, ita in casu nostro.

30. Rursus. Si desideres sub conditione, facilis item est responsio licetè posse. Si quis enim hunc actum eliciat: Si meus Petrus moreretur, ego hereditate potire: Si filia mea occumberet, ego molestia liberarer: & gauderet tunc ille non patris, vel filie morte, sed hereditate, deque carentia molestia; culpam odij non committeret, ut potest qui, simili modo de bono suo gaudet, non autem de alieno malo.

31. Denique si absolute desideres in hunc modum: Cupio mortem patris, non ut malum patris est, sed ut bonum meum, seu, ut aufugam bonum inimicum, quia ex illius morte ego eius hereditatem habito? vel sic; Vinam mortis mea filia nam sic ex hereditate sollicitudines excutiam, &c. Si tunc eligis velle malum illis, quamvis ut causam tui commodi, quod non videtur culpa vacare.

Et ita quidem putat Bonacina tom. 1. d. 4. circa 4. De peccatis. unica. p. 3. n. 3. his verbis: Secundo sequitur illud graviter peccare, qui grave aliquid malum corporis patris, vel exoptat: Exempti gratia, cupiendo illi mortem, ut quamprimum hereditatem succedat; Ita Silv. Navar. Grassius, Reginald. Tolet. Clavis Regiæ, Molitorius Bonacina.

32. Nihilominus Castro Palaus tom. 1. tr. 6. d. 2. de Charit. p. 1. num. 1. postquam firmavit, posse malum proximo desiderari propter bonum iustitiae, vel bonum publicum, vel ipsius proximi, unde liceret ex zelo iustitiae desiderare punitionem, condignam mortem malefactori gaudere de morte peccatoris scandalosi; qui non amplius erit causa ruinae plurimorum; cupere effrenato filio mortem; ne longiore vita graviora peccata committat, graviusque condemnetur; optare patri senem, firmoque, vel filiae inopi mortem, ne in tormenti vivat, & similia: quia hæc desideria sunt finaliter de bono proximi, non de malo, postquam, inquam, hæc firmavit, sic addit: Credo, si cum debita moderatione facias te posse absque peccato mortali de vita alicuius tristari. & de illius morte naturali gaudere illamque inefficaci assidue petere desiderare: non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum inde secutum. Sic docet Emanuel Sa, ubi absolute dicit te posse proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem ab Reipub. bonum & honestum, & hosti tibi aliqui valde nocivo mortem, non odio, sed ad vitandum damnum suum item de morte ei eius gaudere ob bonum inde secutum. Axor, & Bonacina 1. 2. disp. 3. circa 1. Decal. præcept. quæst. 4. p. 1. tim. §. 7. n. 7. affirmant licere matri mortem filiarum optare, eo, quod ob deformitatem; vel inopiam non possit eas iuxta suum desiderium nuptiis tradere: & idem esse dicunt, si ob illarum causam male tractetur à marito: posset enim illarum mortem optare, ut ab illo damno liberetur. Consentit eis Ioannes Sanchez, qui sic inquit: Licetum est optare tibi vel proximo mortem ob vitandam molestiam infirmitatem, mendicitatem, vitam penalem amari infirmitatem, & alia huius generis: dummodo desideres, ut à Deo infligenda non ab homine iuste vel à Demone. Ratio est quia huiusmodi desiderium, & gaudium de malo proximi, non tam est desiderium, & gaudium de malo illius, quam de bono inde secuto: ergo non habet melitiam: quia illam habere non potest, nisi finis illius malus sit cum tota species actus in effectu est ex fine defumatur. Hæc Castro Palaus, qui etiam respondit ad quasdam rationes in contrarium. Rectè autem dictum est (morte naturali) nam si occasionem iniustam desiderares; te sine dubio peccaturum, paulò ante vidimus.

33. Vereor autem, ne Bonacina modò à nobis num. 31. sine, allatus sibi adversetur. In alio enim loco contrarium docuit, ut merito eum pro se Castro Palaus citare poterit. Ecce Bonacina verba tom. 2. d. 3. circa primum Decalogi præcepti. q. 4. p. ultimo, §. 1. num. 7. citato iam modò à Cast. Pal. ad advertentia suismet verbis dicto num. 31. à nobis allatis: Ex dictis sequitur eum graviter peccare contra Charitatem, qui alicui malam exoptat; ex displicentia personæ, & non ob bonum ipsius vel alterius. Et paulò post: Secus, si gaudet de malo, vel tristetur de bono ex bono motivo; actus enim inefficax specificatur à motivo; ab eoque bonitatem, & malitiam sumit. Ob id à mortali excusatur, qui de sanitate alicuius tristatur, quia ex recta voluntate occasione sumit peccandi: & post pauca: Idem dicendum videtur de Matre quæ mortem filii exoptat: quia occasione ipsarum malè secum agit à marito, aut iniuriis afflicto.

non enim proprie dicitur filius ex displicentia ipsorum, sed in designationem proprii mali. Hæc Bonacina. Ex quibus vides opinari in Castro Palai esse satis probabilem. Inquires secundo: An licet aliis, ita tibi ipsi possit quis modo dicto malum optare, v.g. mortem ad arum-
tas vite huius evitandas?

Respondeo, Ita propter easdem rationes, quia tunc bonum sibi optat, non malum. Ita Vasquez, Sà, Tur-
bomus Navari, apud Bonac. disp. 3. q. 4. p. vlt. §. 1. n. 11. Negue sequitur ad easdem molestias declinandas, posse aliquem necem fieri, vel aliis inferre velle, vel se ipsa
non sequitur, inquam, nam ibi actus desiderij
est inefficax, hoc est, sicut solum in ipso desiderio qui
est inefficax sumit suam bonitatem, malitiamve à mo-
tivo, seu fine. At hic est efficax, hoc est, tendi ad ipsum
exteriorum effectum, qui actus efficax speciem sumit suam
non à motivo solum, seu fine, verum etiam ab ipso opo-
re exteriori, quoad patiare quis intendit. Cum ergo in hoc
casu ipsum opus externum sit nec propria, quæ semper
est illicita; etiam erit & illius volitio.

Sunt apud nos non pauci fides, qui tanquam de mor-
tali se acculant, sibi mortem optasse, quo incommoda
vite huius effugiant. Eiusmodi Penitentes, conuincunt
Confessarij sunt admoventi, illi ut conscientia eorum
liberentur, ut sollicitiores sint in docendis Peniten-
tibus. Nam profecto admirans sapius adverti, aliquos
solitos frequentissimè conteri, hac erronea conscientia
laborasse. Deus immortalis! nunquamne Confessarij
sibi serupulo vertit, se teneri ex charitate, ex Officio,
Dilectionis manus erga Penitentes exercere? Medicus est
Confessarius, Iudex, & Magister.

Invidia.

35. Inquires tertio. An sicut potest quis modo ha-
bitus explicat gaudere de malo alterius, quia sibi bo-
num, licet contra, licet quæritur tristari de alterius bono
ut sibi malum; Respondeo: Hic videtur esse actus
invidiæ, quam sic communiter describunt Doctores ex
S. Thom. 2. 2. q. 36. art. 2. & 3. Valent. Coninon. Suarez,
Bonac. Aliique apud Castro Pal. tom. 1. tr. 6. d. 4. p. 2. n. 2.
Est invidiana tristitia, quæ quis dolet de bono alterius, non
quatenus est illius bonum, sed quatenus videtur diminuire
proprium excellentiam, seu proprium bonum. Quare quando
quis tristatur de bono alterius, quia videt ut illi malum
est actus odij: quando tristatur de eodem alterius bono,
quatenus hoc bonum verè est malum eiusdem, vel est ma-
lum eius, vel est malum Reipub. pertinet ad Charitatem,
At quando tristatur de bono alterius, ut est diminutivum
sui, ut apprehenditur diminuire propriam excellentiam,
bonumque proprium, est (inquit) actus invidiæ.

36. Hæc communiter. Quæ tamen mihi diffinisse
semper visa sunt. Cum enim ad eundem habitum per-
tinet amare rem & odio habere eius contrarium: per
eandem enim virtutem amo, v.g. bonum mei Patris, &
odio habeo malum meo Patri adversarium: sanè ad eun-
dem habitum, quo naturaliter scilicet, se quis amat, perti-
net gaudere de malo alterius, est bonum suum, modo
supra concessio, & pertinebit tristari de bono eiusdem, v.
eiusdem malum. Lege S. Thom. 3. p. 2. q. 85. art. 2. ad 1.

37. Præterea, ex communi Doctrina, non peccat is,
qui videns v.g. divitias in proximo, tristatur eas se non
habere, si non tristetur eas à proximo possideri, quia sic
non dolet de bono alterius, sed de propria carentia, quæ
sibi mala est. Lege Bonac. 1. d. 3. q. 4. p. vlt. §. 1. n. 1. & pal-
lam. Iam arguo: Quando doleo de bono alterius: ut
est diminutivum meæ excellentiæ, non doleo de bono
alterius absolute, sed formaliter de malo meo, seu de di-
minutione meæ excellentiæ, quæ mihi mala est. Ergo
(nisi aliud addatur, quod max. nos addemus) actum pec-
caminosum non elicit. Et ratio fundamentalis est, quia
omnes modò docuimus, actum inefficacem sumere spe-
ciem suam à fine, vel motivo. Quoniam ergo in casu
nostro finis tristitiæ est diminutio mei boni, de qua tri-

sta licet possunt actus eiusmodi, ex hoc capite, pecca-
tum non erit.

Fitur Castro Palai 1. c. 3. imminutionem propriæ
excellentiæ malum esse, & dignum, ut de illo quis tris-
tetur: sed quia invidus non solum de illo malo, sed etiam de
bono proximi per se, & non per accidens tristatur: quia
bonum proximi per se, & immediatè hanc imminutio-
nem causat ea de causa, inquit, hæc tristitia mala est.

Sed non satisfacit: nam falsum est: invidum in hoc
actu tristari de bono alterius per se, & non per accidens:
tristatur enim de eo bono, ut causat diminutionem excel-
lentiæ propriæ, atque adeò ratione alterius, & conse-
quenter per accidens. Quod autem immediatè causet di-
minutionem dictam, non obest, sed favet nostræ doctri-
næ: nam tanto magis erit odio dignum. Sicut enim, si gau-
derem de malo alterius, v.g. de morte patris, ut causante
immediatè bonum meum, puta hæreditatis successio-
nem; non esse peccatum, supra omnes vidimus: sic
contrariè, si doleam de bono alterius, ut causante imme-
diatè malum meum, culpa non erit.

38. Virgo: At sic tolleretur de medio peccatum in-
vidiæ, vnum ex septem capitalibus. Respondeo nequaquam
tollit. Est autem menti revocandum, non inde illa septem
capitalia appellari, quia semper sint mortalia; neque
enim semper Superbia, Gula, Ira, &c. mortalem culpam
attingunt: sed quia sunt veluti capita, & radices, unde
frequens mortalium numerus enascatur: & certè ex tri-
stitia boni alterius, quatenus apprehenditur diminuire
proprium excellentiam, sepius progignuntur insidiæ
contra proximum, odio; detractiones, infamiae, &c. pro-
pter quæ rectè dicit S. Paulus: *Invidus tradi in reprobum
sensum*; sicuti simile quid dicimus de superbis, iracundis
ventri deditis, &c.

39. Ipsum ergo peccatum invidiæ in se, & ut differt
ab aliis (quod rectè Doctores dicunt oriri ab animo pu-
sillo), consistere puto in ea voluntate, quæ admittitur illa
apprehensio, per quam quis credit bonum alterius, ut
bonum alterius est, esse causam proprii maliv. g. quod
honor sodalis mei sit dedecus meum. Dico (falso) nam si
verè ita esset invidiæ culpa non esset. Fac enim Anto-
nium ignobilissimum aduise matrimonio forem Petri
nobilissimi; cum id bonum Antonij revera sit dedecus
Petri, quis eundem Petrum de invidia damnabit, si tri-
stetur de matrimonio, seu de hoc bono Antonij, non ut
est Antonij bonum, sed ut est causa ignominie suipius
Petri. At si falsò simile quid apprehendamus, ut si sanita-
tem, divitias scientiam mei proximi, ego sine vllò fun-
damento cedere in meum dedecus deliberatè apprehen-
dam, & deique illius proximi bonis trister; merito invidiæ
reus existimabor. Non autem dico invidiæ peccatum
consistere in apprehensione, quæ est actus intellectus,
sed dico consistere in ea volitione, quæ admitto, seu non
repello, nec contingo eas pusillas apprehensiones, ex qui-
bus decor prædictam tristitiam. Atque id, quod diu
mente revolvitur, ad essentialem notionem invidiæ inve-
niendam, quæ illius proximi bonis trister; merito invidiæ
reus existimabor. Non autem dico invidiæ peccatum
consistere in apprehensione, quæ est actus intellectus,
sed dico consistere in ea volitione, quæ admitto, seu non
repello, nec contingo eas pusillas apprehensiones, ex qui-
bus decor prædictam tristitiam. Atque id, quod diu
mente revolvitur, ad essentialem notionem invidiæ inve-
niendam, quæ illius proximi bonis trister; merito invidiæ
reus existimabor. Non autem dico invidiæ peccatum
consistere in apprehensione, quæ est actus intellectus,
sed dico consistere in ea volitione, quæ admitto, seu non
repello, nec contingo eas pusillas apprehensiones, ex qui-
bus decor prædictam tristitiam. Atque id, quod diu
mente revolvitur, ad essentialem notionem invidiæ inve-
niendam, quæ illius proximi bonis trister; merito invidiæ
reus existimabor.

40. Et Sanctus quidem Thomas, cæterique Doctores
citati *lit. H.* quando tanquæ certum supponunt in-
vidiam esse tristitiam, quæ quis dolet de bono alterius, ut
est diminutivum propriæ excellentiæ; sunt intelligendi
descripsisse invidiam ab effectu; ex voluntaria enim ad-
missione illius pusillæ apprehensionis, in qua vera in-
vidiæ culpa residet, nascitur tanquam effectus tristitia
illa, peccaminosa quidem, si sit alicuius mali causa, ut
esse solet facile non tamen peccaminosa, si in ea dumi-
taxat susteremus.

21. Quod si constanter velit quis contendere in-
vidiam consistere in prædicta formali tristitia; ita id ad-
mittimus, ut culpabilis invidia non sit qualibet dicta
tristitia; sed quæ est excedens, anxietatibus plena, uno
verbo, inordinata: sicuti non quamlibet iram, vel glori-
am, sed verò excedentem, & inordinatam culpabilem esse,
docemus

docemus omnes. Verum, vides tunc non fisti in ipsa substantia, tristitia, sit enim transitus ad dictas accidentarias deordinationes.

42. Ex his collige, a me libenter excipi sententiam Loræ 2. 2. q. 36. in addit ad 2. art. qui peccatum invidia ex se, & ex genere suo non esse mortale, sed veniale, docet (fateor tamen ad insidias graves, & damna contra proximum eligenda, facile transire posse.) Ratio nostra est, quia tota eius malitia, vel consistit in eo quod quis apprehensiones illas pusillanimes admittit, vel in deordinationes modò dictas: at si ea admittit, si ea inordinatio, dummodo sit modo *supra* explicato inefficax, nec transeat ad gravius quid; non videtur esse notabiliter contra bonum proximi, vel sui ipsius: ergo non videtur mortalis.

§. I V. De dilectione Proximi, quoad non concurrendum cum spirituali ruina.

1. DE scandalo egimus universim, in opus. de exp. Confess. lib. 2. cap. 1. §. 17. nunc de eodem nonnulla speciatim. Differendum enim est de obligatione, quam quisque ex virtute Charitatis habet, ne sit proximo causa peccati, & consequenter damnationis æternæ. Obligatio autem hæc triplex est: Prima: ne peccatum proximi quis permittat, si impedire potest: Secunda, ne ad illud invitet, consiliumve det: Tertia, ne cum ipso peccante cooperetur.

Permissio peccati.

2. Si permittis in alio peccatum eo fine, ut ipse peccet, te peccare quis ambigit? Sed difficultas est, an aliquo bono fine illud permittere tibi liceat: tibi, inquam, potentia id peccatum impedire? Distinctione opus habemus. Ita Sanchez de matr. 10. d. 12. num. 52. Bonac. d. 2. de pecc. q. 4. p. 2. c. 2. n. 26. citans Navarr. & Turrian. Nam si permittas cum spe certa, vel valde probabili, ut proximus in peccato deprehensus respiciat, verbi gratia, ut filius deprehensus a patre in furto, non amplius furetur: vel ut quis se indemnem servet, v. g. ut maritus uxorem in adulterio, adhibitis testibus, comprehendat, quibus deinde testificantibus, divorcium intentare possit, sine peccato permittit, quamvis impedire possit: semper tamen supponendo alium modum non adesse, quo illi boni fines haberi queant. Ratio doctrinæ datæ est, quia illa spes certa, & hæc necessitas se indemnem servandi, dant sufficientem causam ad eam permissionem.

3. At si permittas, ut solum à peccante penam sumas v. g. si custos Gabellæ, vel horti se abscondat, quo mercis asportator, vel viator Civitatē, vel hortum ingrediat, & sic penam solvat; peccas: quia pena illa, cum nondum sit contracta, non potest à te intendi, nisi intendatur & peccatum, ad quod illa consequitur, & pena alio modo à te haberi non potest, nisi habeatur peccatum. Te tamen tunc ad restitutionem obligare non audeo. Ita Barthol. à S. Paulo in Specul. d. 1. n. 130. quia, esto peccaveris contra Charitatem, contra Iustitiam non peccasti, siquidem tuum officium non est consilium bonis delinquentium, eosque à pœnis præcavere.

Dixi autem te peccare, si permittas, ut solum à peccante penam sumas: nam si tu Custos non intendas peccatum, ut nec damnum nec penam proximi: sed te abscondas, melius res tuæ curæ consignatæ custodiantur, ratiūque delinquentes peccent, dum timent, ne fortè à latitantibus deprehendantur: te reum peccati non facio. Ita idem *ibid.* q. 131. citans Navarr. & Rebell. quia tunc ad summum non nisi præbes materiam, minoris mali, ut majus, vel certè frequentius evitetur.

4. Inquires: Quando ob bonum finem permittere licet peccatum modo dicto n. 2. licetne etiam positivè occasionem offerre ad illud? Licet, v. g. Patri relinquere clavem in arca, ubi sunt pecuniæ, quo filius furans deprehendatur ad correctionem? Secundò, licetne marito dicere uxori, quod per equivocationem conveniat cum

Amasio, ut is veniat tali hora (non posse licetè dicere ut veniat ad peccandum: quia sic clara esset acceptatio peccati certum sit) quòd se deprehendi possit, & emendari? Tertio, licetne Domino convenire cum servo, ut afferat res ipsius Domini ad eum furem, qui ipsum servum ad furandum excitat, quòd fur comprehendatur cum re furtiva, & sicpon amplius eundem servum ad furtum sollicitet: quia est casus, quem videtur permittere, si quis servus, & de furto?

5. Respondeo. Negant hæc, & simplicia licita esse Sanchez h. n. 93. & Bonac. l. c. n. 28. c. 34. quia oblatio illa est casus, imò expressa peccati volitio, seu acceptatio. Nec in tertio casu faveat lex: quia illa locum, propter aliquam præsumptionem, solum habet in foro exteriori. Contra hoc est ratio (hoc est, ut ego interpretor, causa non levis existente) Petrus Navarra apud Castro Pal. mox citandum, inclinatque non parum Castro Pal. 1. 1. r. 6. d. 6. p. 5. n. 6. docentes, eam legem prodesse etiam in foro interno. Ratio concessionis potissima esse debet, quia causa illa non levis excusat à cooperatione cum alterius peccato, eo modo, quo de hac cooperatione docebimus mox universim: & ex altera parte, illa clavis oblivio, dictum illud æquivocum, illa adductio rei, non sunt actiones ex se peccaminosæ, sed indifferentes, nec vilo modo expressæ, vel tacitæ peccati acceptance, ut rem accurate considerasti poteris. Prior sententia est absolute probabilis, posterior aliquo modo probabilis videtur (ait Castro Pal.) sed eam Doctorum iudicio submitto. Submitto igitur & ego.

Invitatio ad peccatum.

6. Invitare ad peccatum, consiliumve dare culpam esse nullus dubitat, sed quæstio gravis est, an interdum possit licetè quis invitare ad peccatum minus, v. g. ad furtum, vel fornicationem; cum, qui omnino decrevit majus committere, v. g. homicidium, vel adulterium, quando alia via non apparet, quæ omnino à peccato averti possit, quod in hac tractatione semper supponendum.

7. Aliqui negant; ita Val. 2. 2. d. 5. q. 2. 1. p. 4. Sæpe verò peccatum n. 8. Cajet. 2. 2. q. 78. art. 4. notat. 3. ad finem, quia illud minus peccatum, peccatum est. Comparativum enim supponit positivum, ergo esset invitatio ad peccatum, quod nunquam licet. Præterea eligere minus peccatum, prætermittendo majus, culpa est, quamvis minus, ergo & illud consilium, seu ad illud invitare.

8. Aliqui concedunt, Ita Sanchez lib. 7. de matr. disp. 11. n. 15. multos citans, quibus addit Bonac. d. 1. de resist. 2. p. 7. n. 8. Bril. de econ. l. 5. de matr. cap. 1. §. 5. num. 26. Valq. in opus. de scandalo, d. 1. aliisque: quia illud minus peccatum, quamvis in se sit, & supponatur peccatum, tamen relatum ad majus, hoc est, intentum ad eum finem, ne majus committatur, concipit quandam estimabilem bonitatem, quæ est carentia majoris mali. Ad hanc igitur eligendam, si proximum in illis circumstantiis invites, ad bonum invitabis. Quare licet ratione peccantis malum absolute illud sit, quia per ipsum stat, ne malum illud etiam minus abiciatur; non tamen ratione consulentis, seu invitantis, qui prudenter agit, avertendo proximum ab illo majori malo; avertit enim illi, seu deviat à malo bona est.

9. Aliqui distinguunt, cum Castro Pal. tom. 1. r. 6. d. 6. de Charit. p. 6. a num. 8. Si proximus est determinatus ad peccandum duplici illo peccato, v. g. decrevit furtum facere, & homicidium parrare; tunc licet ad minus, v. g. ad furtum hortari: quia tunc non tu allicis ad hoc minus, jam enim ipse etiam hoc minus facere decreverat; sed avertis à majore. At si solum erat determinatus majus peccatum committere; non potes ad minus allicere: quia alliceres ad culpam, quam ipse admittere non intendebat; quod propter rationes primæ sententiæ non licet.

10. Hæc tres sententiæ sunt satis probabiles, oblationes probabiles, & doctos Authores, quibus innituntur,

in eo autem convenimus omnes, licet posse
rationes de minori malo. Explico furari quis vult
adhibere quis appetit, occidit inimicum. Postu-
latur, ac motiva afferte, quae probent usuram,
verberationem, verberationem esse minora mala, quam
occidit: nam sic nos non allicimus proximum ad ma-
lum ad minus quidem, sed solum solum illa minora
mala esse, quod verum est: ceterum ipse deinde eliger
minus malum, non vero nos ad electionem incitamus.
11. Dices. Ex secunda sententia sequeretur, posse, te
volenti persuadere volenti furari a paupere, ut foretur a
Petro centum, ut foretur a
Petro quinquaginta volenti furari absolute, ut potius
volenti, quam a paupere, & similia, quae sunt dura
contra iustitiam: siquidem tunc fieret damnum tertio
contra iustitiam furto. Confirmatur: quia etiam seque-
re posse te licet persuadere volenti furari ab uno, ut
foretur ab alio, quamvis aequali: quod etiam contra iusti-
tiam est.
Respondeo: esse contra iustitiam videtur aliquibus:
Sed ego sequor doctis-
simam Vasquez. de scdm. art. 1. n. 14. qui has sequelas
concedit: quae liberat sic consulenti a peccato, & a
restitutione. Ratio est (inquit Vasquez) quia hoc genus
consilij tendit formaliter, ne committatur maius pec-
catum. Ex quo fit ut, a quo latro furatur ad id, quod mi-
nus est, non sit rationabiliter invitatus de eo qui consi-
lium praebuit; siquidem in causa fuit, ne maius pecca-
tum committeretur. Non est igitur ratio, quae, quam prius
a solent Sanchez, quasi dicamus tertio non inferri dam-
num a consulente: concedimus enim, sed dicimus ipsum
non debere esse invitatum contra hunc consulen-
tem, utpote suo consilio peccatum maius avertentem;
est, si merito invitatus contra latronem, cui tota malitia
imputanda est.
12. Ad confirmationem, neganda prorsus est seque-
las in malo aequali non apparet illa bonitas devia-
tionis a maiori malo, unde nec in materia iustitiae, nec in
alia consilij illud villo modo potest. Quando quis decre-
vit patiare malum aliquod aequali. Volo occidere Pe-
trum, sed fratrem suum, vel Angelum, vel Catharinam?
An possis consulere unum, potius, quam aliud, dicam
max. 64.
13. Virges: At ex eadem sententia secunda seque-
re, posse te licet volenti occidere patrem, persuadere
ut occidat non patrem, sed, v. g. servum, volenti occidere
Petrum, ut amputet brachium Pauli: multo magis vo-
lenti occidere quempiam, ut eundem tantum vulneret,
et similia. Respondeo: Has sequelas esse abiectas docet
Sanchez de mar. lib. 7. disp. 1. n. 24. alique, propter eandem
rationem modo insinuatam: quia inferretur directum ma-
lum tertio iniuste, etiam supponendo aliam non afflu-
entiam, quae possit peccator ille averti a decreto malo.
At Vasquez l. c. n. 13. expresse concedit, licet posse illud
de abfusione membri, quae est circa eandem personam,
quae intendebatur occidi. Verum de alia persona, & de
praedicta occasione servi, vel nō Sacerdotis, & similibus
vite nocuentis, loco aliorum, qui offendit intendeban-
tur, non loquitur, sed eius ratio idem videtur probare:
semper enim is, dum tendit formaliter ad amoliendam
Dei offensam, licet agit sine ulla obligatione restituti-
onis, & sine pena irregularitatis ex delicto, vel excommu-
nicationis, si forte percussus sit Clericus, qui enim cul-
pum non committit, pena dignus nulla est. Verum,
quemadmodum Vasquez solum respectu eiusdem perso-
nae ad resolvit, ita resolutum, & ego volo: respectu enim
diversarum, nimis durum est, idem sine meorum lecto-
rum approbatione velle concedere.
Quares: Volenti rapere bona mea possumne licet
persuadere, ad mea servanda, ut rapiat ab alio.
Respondeo Sanchez de hac quaestione docet duo: Pri-
mū, id minime licere, quia non licet alteri damnum in-
ferre illudque consulere, ut meis rebus consulam, adhuc
enim consulenti peccatum. Secundum, licere tamen, &

furi persuadere, nulla nominata persona. Si furari vis, me
relinque, multi alij sunt, a quibus furari possis. Tunc enim
nullius in malum consulitur, sed proprium avertitur. Haec
Sanch.

Equidem hoc posterius dictum, quod cum tanta ge-
neralitate approbatur, approbo, & ego quia cum dicit: Mul-
ti alij sunt, a quibus potes furari, non consulis, ut foretur.

Sed difficultas est in dicto priore, an scilicet liceat sic
dicere, nullum tamen determinando: Relinque me, & fure-
ris ab alio (non dicit, nunc potes furari, ut modò dicebas,
sed fureris.) Quid si aliquem determinando, sic? Relinque
me, & fureris a Petro.

Respondeo Sanchez l. c. n. precedente, videtur incli-
nare, quòd liceat, quando nulla persona determinatur.
Sed ipse protestatur id nequaquam docet, solum enim ibi
ait, licere, sic dicere: Me inopem relinque, & fureris ab ali-
quo digne. Id quod nos etiam modò concessimus, quia sic
minus malum consulitur.

Puto ergo ex dictis, licitum non esse aequale, vel ma-
ius persuadere, siue designando personam, siue in genere
loquendo, quia tunc semper persuaderes peccatum, nec
adeffet exculatio derivationis a maiori delicto, lici-
tū esse persuadere minus modo supra explicato, quia
siue personam determines, siue nequaquam, locum ha-
bet dicta exculatio. Quando autem dicimus (ab alio
determinato, vel interdeterminato) semper intellige, ut si
possis avertere latronem: solum indeterminatè loquen-
do: certe non liceat determinatè signare personam, ut
ex se constat.

14. Atque haec me dero consilio, invitatione, persua-
sione: At si latro ita dicat: Nisi tu me adjuveris ad furan-
dum minus a Petro, ego furabor minus ab eodem Petro, po-
terisne illum adiuvere; si alia via non est furem averten-
di a maiore summa? Respondeo posse: quia Dominus
in re sua, & de qua potest disponere; censetur id velle;
cum tu in hoc auxilio rem viles pro illo geras. Ita
Vasq. ibi lege item Dian. p. 5. r. 7. ref. 1. sine. Quòd si la-
tro pari modo poscat auxilium ad furandum minus ab
hoc: secus, dicat se furaturum ab alio tertio maius: vel
poscat auxilium ad vulnerandum Petrum, secus occidet
Paulum, esto, posses modo supra dicto id consulere, non
tamen potes adiuvere. Ita Vasq. ibi, n. 14. Ratio est, quia
consilium per se tendit ad evitandam maiorem culpam:
at auxilium, seu cooperatio per se tendit ad ipsum pec-
catum; quod licet minus, peccatum tamen est, quòdque
sicut committere tibi non conceditur soli, ita neque
cum socio.

Cooperatio cum peccante

15. Non est quaestione dignum. An possis cooperari
in actione ipsa peccaminosa proximi: v. g. in accipiendo
aliena, invito Domino, in occidendo; percutiendo
innocentem; manifeste enim tunc, ut n. precedenti, dictum
est, complex-esse peccati: Sed quaestio, & quidem varia,
ac frequentissima: praxis est, An liceat cooperari cum
actione proximi ex se indifferente, ex qua ipse sumit oc-
casionem peccandi? An, v. g. liceat scias fenestram admo-
vere; quae actio est ex se non mala, si scias aliquem velle
illa commoditate uti ad furandum, licet furtum tu ne-
quaquam intendas.

16. Sit regula universalis: Ex causa rationabili, iusta
nimirum, & proportionata, non committit peccatum,
nec consequenter onus restitutionis contrahitis, qui
scienter participat, seu scienter cooperatur cum aliquo
in actione, quae non est intrinsece mala, sed in se consi-
derata indifferens est? si ipse illam actionem ordinat ad
finem bonum, id est, vel ad suam necessitatem averten-
dam, vel ad suam utilitatem consequendam, quamvis
alius ea abutatur ad peccandum.

Hanc regulam quamvis plures impugnent, sequuntur
tamen doctissimi plures; Mol. 2. d. 115. 240. 340. Val.
d. 1. q. 10. p. 5. Azor tom. 1. l. 8. n. 22. q. 6. & cap. 24. q. 14. Less.
l. 1. c. 9. n. 12. & c. 23. n. 30. & l. 4. c. 2. n. 24. Rebell. q. 14.
a num. 49. Suarez t. 3. in 3. p. d. 18. sect. 4. Sanch l. 1. in
de

dec. c. 7. Castr. Pal. t. 1. r. 6. d. 6. de Charit. a. p. 7. Diana. p. 5. r. 7. per totum, citans Pontium, duos Hurtad. aliōdque. Cuius ea ratio brevis est: quia, quando te vrg. causa rationabilis, ut facias illud opus, moraliter censeris non posse aliud facere; illa enim vrgens necessitas aufert à te potentiam moralem: ergo tunc non teneris ob eo opere te cohibere. Probatur consequentia: quia abstinere à eo opere, quod ex se malum non est; ideo deberes, ut impedires, seu, ut non permitteres peccatum proximi: at impedire tunc non potes; ergo, &c. Probo hanc minorem, tunc non potes; tollit enim à te, vt dictum est, potentiam moralem vrgens illa causa: ergo non debes, siquidem ad impossibile nemo tenetur: quare tunc non iudicaberis velle peccatum proximi; sed propter necessitatem suam solum censeris negativè permittere. Vides totam rationem huius doctrinæ fundari in duobus; Primò, in natura operis, seu actionis, quæ ex se sit non mala; Secundò, in casu rationabili excusante, quæ sit iusta, & proportionata cum opere faciendis; hoc est, quæ eius sit rationis, ut respectu operis, quo malè vtiutur criminofus, censeatur pro te moraliter vrgens, & necessaria. Si alterum ex his absit, cooperantem peccare, non est dubium. Solum dubitare, quis posset quod peccati generis? & respondet Sanchez l. c. n. 10. eo genere peccati quod committit ea actione abutens. Quid, si dicas esse solum contra Charitatem; cum de Lugo de penit. d. 10. sect. 4. §. 2. legatur, quæ dixi in opus de Confess. l. 2. c. 1. §. 37. n. 101. de scandalo inde enim, an id possit dici, colligit studiosus Lector.

17. Verum, enim verò vnde exploratum habeam causam esse sufficientem excusantem? Arbitrio prudentis potius, quam certà regulà id definiri, potest. Non enim semper eadem causa excusabit; sed maximè perpendi debet: Primò, remotè, an proximè opus indifferens sit coniunctum cum peccato abutentis, nam si remotè, minor causa te excusat; si proximè, maior, & vrgentior causa opus erit ad excusandum. Secundò, an sit in materia iustitiæ, vbi intercedit damnum tertij; maiorque vrget obligatio, nè cum eius damnificatione coopereris, an in aliis materiis, in quibus minor solet vrgere obligatio: maiore enim in materia iustitiæ causa excusationis esse debet, minor in aliis. Tertio, concludet item advertere, An: si tu eam cooperationem proximo, neges, cessaturus is sit à peccato; si enim cessaturus esset, maior causa requiritur, quàm si nequaquam. Vides, quàm implexa; quàm confusa sit allata regula? Illi ego acquiescere non possumus, nisi ad casus particulares, praxis gratià, descendamus: nam sic aliquando clarior evadet regula, & nonnihil accuratus Confessarius sublevari.

Cooperatio famuli cum Domino, & similium.

18. Ipsa communis famulus, & obsequij ratio est proportionata causa, cur excusetur famulus filius vno verbo, subditus, sequentia opera ex se indifferentia faciens; Ita Sanchez l. c. n. 2. 2. Primò, si iussu heri vsurarij pecuniam numeret: deferat recipiat, referat mere in libro: sed de his fusè mox à n. 42. Secundò, si eiusdem iussu, quem scit ire ad adulterandum sternat equum, ipsum merè comitetur, melèque expectet ante fores (merè, inquam, hoc est, non vt custodiat, animosiorémque ad peccandum reddat) sternat lectum, cibos condat, ministrètque concubinæ, eandemque merè associet, ducendo ad locum, vbi Dominus peccaturus est, inuamque aperiat eidem ingressuræ. Tertio, si ornet suam heram meretricem, si deferat scripta, & internuntia solius vrbaniatatis plena; deferat munuscula, & esculentia; præstetque alia officia, quæ alius famulus æquè præstaret.

Dixi (solius vrbaniatatis) nam si contineant turpia, & amatoria, vel directè ad peccatum provocantia, ut item si contineant claram provocationem ad duellum; nulla erit excusatio, nam hæc sunt intrinsecè mala, ex San-

chez n. 26. quam vis Castr. Pal. t. 1. r. 6. d. 6. p. 1. n. 7. licere in aliqua vrgentissima causa, dubitavit docere. Quod si famulus ignorat, quid in eo scripto lateat, non est certus de turpitudine amoris Domini, vel peccati, inter quas intercurrunt illa scripta, sunt valde suspecta: nunquam licere deferre, sentit ibid. Sanchez quia debet servus ex communiter contingentibus presumere ea esse amatoria, & mala: benignius tamen etiam in hoc loquitur Castr. Pal. ibid. citans Rebellenium delationem ex aliqua vrgentissima causa, peccati mortis, vel similis gravis mali avertendi, uterque concedit.

19. Præterea, subditus non ex sola famularus ratione sed metu notabilis detrimenti (quale esset, si quis, ne Dominum hunc deferens, cogatur alium cum suo molestia, & damno querere, ne à Domino malè tractetur, ne totius oculis aspicatur, ne è domo cum suo detrimeto expellatur) subditus, inquam, excusabitur, si referat adulteræ, vel inimico, ut tali hora ad domum heri, vel ad conditum locum accedat (sed ne dicat, ut accedat ad peccandum: vel ad pugandum in duello; hæc enim sunt intrinsecè mala) si iussu heri insequatur pulchrum, visurus, vel requisiturus, vbi ea habiteret, & nihil aliud, si iussu iustidem non aperiat modò januam, sed doceat, vbi herus sit; si Dominum adiuvet ad ascendendum per fenestram, quò ingrediatur in locum, vbi peccaturus sit. Hæc enim, & similia, cum sint aliquantò propiora peccato abutentis, indigent causa aliquantò graviore, quàm sit ratio famularus; & ea, quæ dicta est, iustificans satis superque censetur. Si famulus ad duellum associet Dominum, vel eundem fornicantem custodiat ante fores, ut in utroque peccato animosior sit; clare peccabit, ut modò innuimus; Ita Sanchez n. 23. quia finis est pravus: at si materialiter associet, custodiave, id est, ut Dominum suum non derelinquat, licet videat eum in hac associatione, ut animosior fiat ad peccandum, excusari quidem potest: sed non sufficit ratio sola famularus nec notabile illud nocumentum, quò diximus in his animosiorum Dominum reddens, valde propinqua est peccato: multò magis id dico de associatione eadem materiæ ad duellum, & quæ omni cooperatione, qua quis vtiutur ad occidendum: quia maiorem causam requirit supra diximus, quando culpa abutentis est contra iustitiam.

20. Quæsitum semel fuit, An si amicus meus velit, ut ego feram munuscula, & similia, turpis scilicet amoris incitamenta, quæ ipse mitti at suam concubinam possim, ego sine peccato deferre; Responso fuit absolute negativa, quia ex vna parte hæc actio, licet aliàs indifferens, est conjuncta cum peccato amici, cuiusque concubina; & ex alia parte non adest causa excusans dicta ex famulatu, vel ex alio detrimento, ut supponimus: nec enim, si adest quidam modicus rubor, videtur esse regulariter tanti momenti, ut satis excuset. Fateor tamen, si tibi magni sit ejusmodi amicitia, ac verè timeres eam amittere; excusari te posse: quia tunc notabilis nocumenti iustus metus accedit. Simile quid erit, si te amicus petat, ut cubiculum ei accomodes: in quo scis eum fornicaturum: nisi enim notabilis necessitas te excuset, peccabis, si illi morem geras. Ita Sanchez l. c. n. 31. Et notabiliorem quidem posco, si in tuo cubiculo securus, & confidentius sit amicus peccaturus, ob rationem modò dictam in associatione, atque eodem modo philosophare in cæteris similibus, ubi ratio famularus, & obsequij non invenitur.

21. Occasione famuli, illud de Dominis adverte, nam si Dominus non eiciat servum habentem extra domum Domini concubinam, seu, universum servum malum; vel si non subtrahat aliquid ex necessariis, quando probabiliter creditur servum ex tali ejectione, vel subtractione ad sanam mentem rediturum, peccaturum mortaliter: Quòd si verisimile esset domo expulsum deteriore fornicarium, (ut certè facile præsumi posset) liceret domi retinere,

id etiam obiter tangam) posse à puella repelli Medi-
cum, & sic negligere curationem sui morbi, ne tangat
Paris I.

29. Licet tamen famulo, sed non nisi addito timore
notabilis dñi explicati n. 19. emere pro Domino depi-
ctam imaginem concubinae, sicut etiam mo^{do} dictis ibi
T

de m. 8. ornare heram meretricem, commitari, &c. quae tamen simplici amico non concedimus, ut colligitur ex *num. 29*. Ratio, quod servus emere dictam imaginem facilius possit, quam pictor pingere, est, quia minor cooperatio est in sola emptione: ipse enim Dominus facile emere per se posset, at non potest per se pingere.

30. Qui ex officio lecticas humeris portant, vel rhedas agunt, possuntne licite pretio conducti, puellam scienter ad lascivium adolescentem reducere? Aio non posse: quia id, nec excusat ratio famulatus; hi enim famuli, seu subditi non sunt: nec amissio lucri; quia hoc est satis exiguum, iuxta modum dicta de pingentibus Amasiam, Habeo tamen vnum apud Navarrum, l. 5. *confil. in secunda edit. conf. 5. de penit. circa finem*, ex quo aliquid benignius colligi probabiliter potest: Ex *ib.* (inquit) videtur colligi ratio defendendi multos à peccato solum meretricis, modo, ut in casu proponitur, non placeat eis peccatum, & factum obsequia praedicta ob aliquem bonum finem; puta eo, quod exhibeant illa, officij sui causam, vel ob instam mercedem: licet enim hac officia, & obsequia sint valde coniuncta peccato; non tamen sunt secundum se, & suapte natura peccata; & ideo seungi possunt à peccato per finem diversum & secundum. Hanc ille. Nota illud officij, vel ob instam mercedem.) Hanc sententiam sequitur etiam Merolla tom. 1. d. 2. cap. 4. dub. 10. coroll. uum. 280. & Diana, part. 3. tom. 6. ref. 11. excusantes eos, qui ex officio puellam in curru ad Amasiam ducunt.

31. Disparitas autem est inter hos, & inter pingentes turpia: nam si ij vectores, seu baiuli adeo sint religiosi ut nolint se, suaeque operas locare in eiusmodi vestationibus; facile in suo lucro notabiliter laederentur: quod non est communiter in illis turpibus depingendis.

32. Et hic item nota discrimen inter has artes: qui enim proficitur artem, verbi gratia, histrionicam turpia representantem, semper est damnandus. Ita Petr. Hurtad. 2. d. 7. q. 6. §. 181. (nisi forte illum rarissimum casum dictum n. 28. excipias) quia proxime eiusmodi ars adnectitur ad turpia. At non ita sculptura, pictura, baiulatus, vel similes artes: haec enim per se non sunt occasiones peccatorum in proximo, sed merè per accidens; ita ut peccata facile, & ut plurimum vitari possint.

Cooperatio Venditum.

33. Causa iusta, & proportionata censetur, ut quis sua vendat, iactura, quam pateretur, si res suas, venales haberet: nequaquam venderet dummodo venditio non sit contra iustitiam. Itaque potest quis vendere agnum infanti, quem scit visurum ad sacrificium Idoli; fucos mulieri, quos scit emi, ut ad turpem amorem illis perverta invices alliciat: aleas, & taxillos eis, qui in ludo illicito sunt illis abusuri. Causones item possunt ministrare cibos in die ieiunij, tum quando debitant, an ad se divertentes à ieiunio excusentur; tum quando putant eos non excusari.

34. Potest etiam quis vendere, vel etiam locare domum suam meretrici, vel usurario publico, imò id potest fieri ex Sanch. l. 1. in *dec. c. 6. n. 20*. etiam nulla excusante causa: quia locus est valde remote coniunctus cum peccato abutentis; & sic posset etiam abuti aere, cibis, aliisque rebus innumeris: Nisi tamen locus esset ratione situs magis aptus ad alliciendos homines; vel vicinitas meretricis multum noceret honestis feminis in vicina commorantibus; nam tunc requirerent causas; qualis certa sufficiens essent, posse aliis honestioribus locari; & nisi esset lex, ne id fiat; ut certe excommunicatur in sacro Textu c. 1. de *usuris* in 6. qui domum locat usurario alienigenae.

35. Qui vendit eleculenta soluturis jejuniis, excusantur, si timent diminutionem emptorum, praecipue cum ratio ex tua denegatione ij jejunio sint vacaturi nullo enim negotio: quod tu denegas, alij porrigent.

Vnum vel alteram rem non magni pretij invenditam

tibi superesse causa sufficiens certe non indicetur; ut pictura Amasiae modò dictum est. At verò diminutio cessiva pretij exigui, in seis notabile damnum cum possit excrescere; satis sufficiens causa existimanda est.

36. Ad vendendum vinum scienter se inebriant causam maiorem aliquam, praeter ipsum vini mercedem, expostulat Castro Palaus, l. c. p. 24. adeo Sanch. *Ebrietas Sanchez. loc. cit. n. 33*. nempe vel timorem, ne lens vendere iniuria afficiatur à volente emere, vel timorem, ne multum sic diminuat emptores. Multum inquam; quia ebrietas videtur minus malum; quam lotio ieiunij; & ideo maiorem causam requirit: quod requirat ieiunij fractio. Simile quid hac occasione dicitur de reddente gladium furioso, vel cum illo inimicum occidere volenti: nam licet ex iustitia gladium alienum reddere quis Domino teneatur; tamen in hac circumstantia furiosus, nisi à gravissima necessitate cogatur, reddere non debet; id quid sub onere restitutionis, si damnum forte sequitur, ut dicitur *inferius* l. 8. tr. 4. c. 1. §. 3. n. 6.

37. Peccant cum onere restitutionis ij, qui tradunt vinum, frumentum, ceteraque aliis, ut hi cum iustitia ea vendant: quia hi operantur nomine illorum. At si eodem vendas aliis, quos seis per fraudem miscendo, vel aquam vino, vendendo de mensura; & calidius esse revendituros; tunc licite poteris, quando tu nisi tu vendideris, difficulte, vel cum tuo damno, aliis vendere cogeres: nam si aliis sine tuo damno & que posses, cur ex Charitate non debeas: Ita Sanch. l. c. n. 27. Castro Pal. l. c. n. 3. leg. Dian. p. 3. tr. 6. ref. 44. Merolla tr. 1. d. 1. dub. 10. coroll. 6. n. 305.

Cooperatio cum Idololatria.

38. Idoli cuiusque templi fabricatio, ut item Idoliam facti venditio, cum sint ordinatae ad Idololatriam non possunt ex se licite praestari in gratiam eius, qui ut hunc finem scitur ea velle: qui sunt clare, & valde immediatae occasiones Idololatriae; qualis certe non est agni sacrificandi venditio, cum agnus multis aliis rebus non peccaminosis vsui sit.

Vigentissima tamen existente causa (ut esset, secundum iterum, iuxta dictum n. 28. magna paupertas artificis) peccatum vitaretur. Ita Castr. l. c. p. 12. n. 7. Tennerus l. 3. d. 1. q. 9. dub. 5. n. 144. quia (quidquid aliqui dicant) non sunt actiones intrinsece malae sed ex se indifferentes, cum Idolum possit appeti ad honestos fines, nempe, ad ornandam domum, vel ad memoriam Antiquitatis conservandam: templum verò, ad vsus humanos licitos, &c.

De ingressu in templum Idoli, deque genuflexione ad illud, dicitur per occasionem lib. 2. c. 1. §. 3. n. 11.

Cooperatio cum ministrante indigne Sacramenta, &c.

39. Si Sacerdos sit in mortali, idque tu certo cognoscas, (nam si abest certitudo moralis, semper erit bonus praesumendus) non peccas petendo, ut is conficiat Sacramentum, v. g. ut te absolvat, quando alius bonus praesto non est, quia tunc necessitas, seu spiritualis utilitas te excusat à peccato, quod Sacerdos ille, posset media saltem contritione, vitare. Ita Azor. p. 1. l. 12. c. 17. q. 7. Sacerdos, inquam, si Patrochus sit tuus, si ve nequam; eadem enim mihi videtur virtusque ratio. An liceat ab eiusmodi Sacerdote Sacramenta petere, quando sunt alij probi, à quibus petere possumus; inquam, licet solum ex eo capite, quod is est paratus dicam *more* n. 6.

40. Si Sacerdos esset excommunicatus, distinguendum diligenter est: si enim esset vitandus, hoc est, publicus percussor Clerici vel nominatim denuntiatus; illud tunc à te exposceretur, ut is Sacramenta conficeret. Ita Sanch. de *confid.* l. 4. c. 16. quia tunc communicare in divinis cum excommunicato vitando; imò, quoad confessionem, invalidè, eam ab illo suscipies, siquidem ab vitando Ecclesia vel solus, vel suspendit omnem iurisdictionem. At verò, si est non vitandus, hoc est, si habet

excommunicationem : modò non sit vel
publicis percussor, vel nominatim denunciatus; potest
et licet, & valde rogari, ut concessa, quia Conci-
lium Constantiensis id, in gratiam Fidelium, concessit.
Vnde tunc eiusmodi excommunicatus, modò non se ipse
regat, sed, ad Fidelium petitionem, Sacramenta mini-
strat, & licet quantum est ex capite excommunicationis
vult, valde operatur. Ita Sanchez lib. 7. de Mat. d. 9. num. 8.
Petr. Hurtad. 2. d. 17. sect. 18. §. 149. contra Suarium d.
16. sect. 1.

*Cooperatio cum iniquè pugnantibus, vel aliorum
bona diripiuntibus.*

41. Vegetiorem causam ad excusandam requiri,
quando opus est magis vicinum peccato abatenis, &
quando est contra iustitiam, statuimus supra. Cum au-
tem virgenter hanc causam, esse metum mortis, vel fomi-
lis valde gravis detrimenti, pateat ex dictis consequen-
tiis, ut excusentur Christiani remigantes in tremen-
te Turcarum contra similes Christianos pugnantium,
de preterea ij, qui arma porrigunt à Turcis petita, ad
eodem Christianos interimendos; alportantes item far-
cinas ad bellum iniustum necessarias; admonentes sca-
los, & cetera Less. Sanchez, Val. aliique, Castr. 3. tr. d. 6. p. 1. r.
num. 10. quia nisi Christiani captivi hæc faciant, incur-
rent periculum vite. At non excusantur etiam metu
mortis, si Christianos occidant, si percutiant, si contra
eodem immediate pugnent, si applicent ignem, quo
comburantur naves, & Christiani in ea existentes, si eun-
dem ignem applicent Bombardis, ex quibus Christiani
non tenendi solum essent, (nam pro hoc sine dubio ex-
cuserentur) sed etiam occiderent: quia hæc sunt intrinsecè
mala. Excusantur tamen, si inferant damnum Christianis
in rebus externis, eas capiendo, vel destruendo: quia tunc
sunt in extrema necessitate illorum bonorum, ad vitam
utendam nam propter eadem eodem metu excusantur,
si quidam movere scalas, vel humeris sublevaré latrones, qui
vult furari; imò, & qui eundem furem adiuvet ad furan-
dum: quilibet enim ad hæc habet in extrema necessi-
tate, ita Castr. lib. 1. 2. citans Molinam. Et universatim
loquendo præter extremam necessitatem, illa causa se ex-
cusabit, si concurrat ad actiones indifferentes, quibus al-
ter abstinuit ad forandam; vel damnum in bonis inferen-
dam, quæ iudicio prudentis iudicetur proportionata ad
quantitatem futuri, vel damni, ut ex dictis colligi potest.

*De Cooperatione cum peccaturo, non ieiunaturo, maleficio
maleficio dissoluturo. Remissivo.*

42. De primo ex his egi lib. 3. c. 2. §. 6. De secundo, præ-
ter modò n. 33. dicta & a 3. 40. dicenda habuisti multa
lib. 4. cap. 5. §. 6. De tertio dictum est satis lib. 2. cum de
maleficio.

Cooperatio cum Vfurario.

Tres classes personarum hic se offerunt. Ipse mutuatar-
ius, id est, ille, qui recipit ab vfurario pecuniam mu-
tuam sub onere solvendi vsuras. Famuli tum mutuatarij,
tum vfurarij. Ceteri alij non famuli, inter quos Nota-
rius Testes, Principes.

Mutuatarius.

43. Quoad mutuatarium, tria queri possunt: Primò,
an ipse liceat solvere vsuras ob mutuum iam acceptum?
Respondetur licere. Ita Sanchez lib. 3. in decal. cap. 8. n. 20.
& de Lugo tom. 2. de Inst. d. 2. §. 11. §. 1. quia hæc non
est occasio peccandi, quæ detur vfurario; cum ipse facile

Part. I.

possit illas non recipere: sibi ergo imputet, si recipiat,
nā mutuatarius excusatur solvere, quod promissit, ne ha-
beatur infidelis, & ne claudat sibi hostium ad habendum
iterum mutuandum.

44. Secundò: An absolute petere liceat ab vfurario
pecuniam mutuam? Respondeo licere, si eo mutuo: quis
indigeat Ita ibid. & communiter, Gastr. Pont. Suar. aliique
allati à Diana p. 5. tr. 7. de Sordalo, res. 8. tunc enim, qui sic
petit, nec consultat, nec intendit eam vfurarij iniustitiam,
quod certe esset iniquum; sed intendit voluntatem pro-
prium supposita malitia vfurarij: quam solum permittit,
non vult. At si mutuo non indigeat, sed eam pecuniam
procurat, ut illicite expendat (etiam licere, probabile
esse dicimus paulo post à n. 65. eo capite, quod petat ab
vfurario paratò.

45. Tertio: An petere liceat mutuum ab vfurario, sic
addendo: Da mihi mutuum, nam tibi solvam tot vsuras?
Respondetur adhuc licere, quando scitur vfurarius non
mutuaturus sine vsuris. Ita Mol. Val. aliique apud Dian.
l. c. Ratio est, quia id non inducet ad vsuras, atque
adeo ad peccatum, sed sensus est conditionatus in hunc
modum: Da mutuum, nam, quia non vis mutare gratis,
solvam tibi lucrum.

Famuli.

46. Quoad famulos mutuatarij dico, certum esse illos,
imò & quoscunque alios eius ministros, amicosque posse
licite efficere quod potest ipse mutuatarius: quia agunt
personam Domini. Possunt ergo totum, quod dictum
est à num. 43. Quoad famulos vero vfurarij, multa sunt
dicta num. 18. sed & plura iam subdo, quæ sunt commu-
nia cum non famulis.

Non famuli.

47. Quoad omnes ergo alios placet mihi hanc for-
mate regulam, ex Molin. l. d. de Practicis, d. 3. Less. l. 2. c. 1.
dub. 2. 1. & aliis, quos ipse cit leg. Si qui tenent ex parte
vfurarij: & cum eo cooperantur ad committendam vfu-
ram, peccant, & obligantur ad restitutionem saltem se-
cundo loco post vfurarium: idum tamen excipias eos ca-
sus: in quibus mutuatario ingrata non est cooperatio;
nam tunc neque peccant contra mutuatarium, nec à resti-
tutionis obligatione ligantur. Regula, & eius ratio cla-
rior iamjam evadet.

48. Etenim radix peccati, & obligationis ad resti-
tuendas vsuras, est involuntarium mutuatarij, qui, abso-
lute loquendo, invitus vsuras solvit: quare, quando quoad
eos, qui cooperantur cum vfurario, mutuatarius, vel
verè, & ex animo non est invitus; vel certe iis facile
illam cooperationis culpam (si qua est) remittit: tunc
idem cooperatores (quantum est ex hoc capite iniusti-
tiæ) nec peccabunt nec onus contrahent restituendi.
Sed ecce difficultas: Ecquando enim invitum non esse
mutuatarium censendum erit? Dic id sciri posse Regu-
læ sequentis auxilio, quam colligo ex Less. ibid. Molin.
aliique.

49. Quoties cooperatur quis cum vfurario in re, quæ
grata est mutuatario, invitum hic non erit: Siquidem
tunc cooperator ille nullam iniuriam irrogat; quod si
quam foret irroget, facile ea condonari à mutuatario
præsumitur; quia in gratiam ipsius mutuatarij totum de-
nique negotium refunditur: unde consequenter fit, ut ille
cooperator non peccet contra mutuatarium; nec restituti-
oni sit obnoxius. Quoties verò cooperator in re in-
grata cooperabitur, invitum erit mutuatarius, quia tunc
adest clara iniuria, nec eius iniuriæ remissio præsumi ra-
tionabiliter potest, & sic aderit peccatum, ac restitutionis
obligatio. Exemplo res fieri clarior: Numeras pecuniam
mutuam dandam ad vsuram: excusaris à peccato, & à re-
stitutione; quia id gratum est mutuatario, cum sine nu-
meratione is non haberet mutuum, quod ipse cupit. Cō-
trà: Consultis vfurario, ut non det mutuum, nisi sub vsuris,
peccas, & ad restitutionem obligaris: quia id ingratum
est mutuatario.

T 2 50. Hinc

50. Hinc siue famulus, siue quicumque, si ob inopem bonum, ac mutuario utilem, consulat usurario, ut det mutuum cum usura, nempe ut is, qui solet mutuae cum usuris, eas non denegat huic petenti: Si quis deponat, seu donet pecuniā usurario, non ut usuras exerceat, sed ob alium honestum finem, siue ob amicitiam, siue ad custodiam: Si quis adiuvet usurarium in numeranda, vel deferenda pecunia, vel in scribendis, seu notandis rationibus, & debitorum nominibus per metam scripturam, quæ non faciat fidem ad cogendum mutuatarium: Si quis in exigendis usuris sine vi coactione, amice moneat debitorem de suo debito, imò & adhortetur solvere, ne appareat infidelis: Si quis deferat pignoro pro securitate usuræ: Si quis, cum sit superior, permittat, propter bonum forte publicum, usuras (si tamen non sit lex de ea non permittenda, quæ nunc certe adest, *Post mille. c. Quando amplius, de usuris, & alibi*, & item servanda lege *Less. lib. 2. c. 20. num. 279. & Salas, de usur. dub. 44. n. 6.*) Si quis mediator earum, recedatque, quærens; usurarium iam aliās paratum, quæ alicui velit mutuari, imò; quærat mutuarios, qui forte velint ab illo usurario parato accipere mutuum: Si quis, cum sit Dominus, loceat suas domos, vel officinas usurario (præcendendo à lege quæ nunc certe adest, ne usurario alienigenæ domus loceatur; *supra in nui. n. 34.*) Si quis, inquam, aliqua ex prædictis faciat, nec peccat contra mutuatarium: nec onus incurrit restitutionis, quia mutuatarius ad hæc vel non est invitatus, vel facile remittit. Et sicut ipse, eiusque amici prædicta sine ipsius iniuria facerent, & quicumque alij, quæ enim rem ipsi non integram exequuntur. Hæc *sparsim* ex Mol. Salas, de Lugo, Less. Dian. aliisque.

51. Contra: Si Tutor, Curator, absolutus Procurator, negotiorum gestor dent mutuum sub usura, ut tales sunt, quamvis nomine aliorum: Si famulus, vel quicumque cogat mutuatarium ad solvendas usuras: Si quis scribat liberos usurarij, cui fidem faciant ad cogendum mutuatarium, ut usuras solvant; ut item si subscribat Apodixas, simili modo fide facientes ad cogendum: Si quis deponat pecuniā apud Usurarium, ut is usuras exerceat, & simul ipse deponens earum particeps sit: Si quis mediator volentem dare gratis mutuum, excitet ad dandum cum usuris; vel cogat mutuatarium ad usuras solvendas, vel falsis motivis alliciat, quod ipse mediator plus acquirit pro suo labore; Si quis, inquam, aliena peragat ex his, peccat cum restitutionis onere: quia iis nihil remittit mutuatarius; cum eorum dictæ actiones sunt ipsi iniuriöse, perinde ac si essent ab ipso usurario, ita ex *ius. d. sparsim*.

52. Dixi (absolutus Procurator) ut innuerem illud quod merito docet *Less. lib. 2. c. 21. dub. 21. n. 181.* his verbis: *Si ipse contrahit usurarius per famulum (puta, ut per procuratorem) sit iniurius, non excusatur famulus; quia tunc videtur causa efficax damni: Si tamen non erat in potestate famuli absque eo contractu pecuniā dare, cō, quod Dominus esset præsens; non videtur famulus teneri ad restitutionem: quia mutuatarius non censet sibi iniuriam fieri à famulo, qui aliter pecuniā numerare non potest, sed à Domino. Hæc Lessius.*

53. Dixi (si subscribat Apodixas) nam si solum scribat illas, quæ non faciunt fidem (cito deinde cum iniustitia subscriptus sit usurarius) non videtur rem ingratam, seu certe graviter ingratam facere mutuatario. Favet Bon. de irreg. d. 7. q. 2. 4. p. 3. n. 1.

54. Dixi (& simul ipse deponens particeps sit) si enim solum deponat quis pecuniā, ut iis usura exerceatur; peccabit quidem eo malo affectu; at non obligabitur (quamvis obligari putet *Sal. dub. 44. n. 4. & 5.*) ad restitutionem: quia hæc non est iniuria contra mutuatarium; huic enim certe gratum est adesse pecuniā apud usurarium, quam ipse recipere facile possit.

55. Super sunt duæ difficultates; Altera sic clarè proponitur: Antonius usurarius debet Petro ex iusto titulo centum aureos; Titius autem debet eidem usurario alios centum propter iniustas usuras. Si Antonius, ut Petro

satisfaciat, dicat eidem: *Exige tibi illos centum, quos mihi debet Titius*; licet potest Petrus, hos à Titio sibi exigere; Respondet de Lugo *lib. 2. de iust. dec. 23. sect. 1. n. 22.* contra *Less. ibid. citatum*, cum duabus simul conditionibus posse; scilicet, nequaquam. Prima conditio est, ut solum exigat monendo de debito, non cogendo. Secunda, ut pecuniā illam non accipiat nomine proprio, quasi ius habens ipsi datum ab usurario; ius enim nullum is habet, quare nec alteri dare potuit: sed accipiat nomine usurarij, cui applicetur; nam deinde ipse Petrus et eiusdem usurarij tacita commissio: ubi applicare potest. Quibus conditionibus positus, constat, inquit, responso data: nam sic nec fiet res ingrata mutuatario, de Petro ad satisfaciendum sibi non videtur illo iniuste in hac industria (concludit de Lugo) explicetur ipse mutuatario; & ipse consentiat, non obligarem Petrum ad peccatum, nec ad restitutionem.

Notarius.

56. Altera difficultas est de Notario celebrante actum seu contractum usurarium. Adde, & de testibus ad eum contractum admittitis: nam de mero scriba, seu copista, qui nullo modo fidem facit, patet ex dictis. Adde deinde quod de Principe supremo, permittit usuras in suis dominibus. Quoad Notarium ergo duo sunt certa, vnum, sub controversia.

57. Certum est primò, si Notarius celebret contractum expressè usurā, unde, ex vi illius (quia versatur apud iusta, tribunalia) non possit cogi mutuarios ad solvendam usuram; peccare quidem Notarium: quia quantum est ex se concurrat cum iniusto usurario, & facit contra iuramentum à se initio officij emissum de non faciendis eiusmodi iniustis actibus; at non obligatur ad restitutionem; quia re ipsa nihil solvit supra fortem mutuatarius, ut supponimus. Quid si in aliquo loco, siue per iniustitiam Iudicis, siue per ignorantiam siue proprio alio caput mutuatarius usuras solvat; Respondet: tunc obligabitur Notarius ad restitutionem saltem tertio loco, in defectum scilicet usurarij primò obligari, & Iudicis iniusti, qui obligat secundo loco. Ita *Silvest. 2. 7. Vsur. 7. Less. d. 20. d. 21. n. 180. Malderus 11. 5. c. 3. dub. 24.* contra *Ioan. Med. cap. de Vsuris, q. 4. §. de cooperantibus*. Ratio est, quia, quod usura solvatur immediate ex iniustitia Iudicis, vel ex ignorantia, non tollit, quin Notarius antecederet iniustam causam huic coactioni de dicit.

58. Certum est secundò: Si Notarius celebret contractum usurarium, sed palliat fingendo alium titulum; peccare, & obligari ad restitutionem; quia & operatur contra iuramentum, & concurrat ad iniustitiam;

59. Controversum ergo remanet, An vel palliatum hunc, vel clarè usurarium illum contractum Notarius celebret, perente, & volente mutuatario, peccet, & ad restitutionem soluturam usurarum teneatur? Respondet, et dictis eum peccare quidem, quia facit contra iuramentum; sed non obligari ad restitutionem. Ratio est, quia, in modò prosecuti sumus, volenti, & scienti non fit iniuria. Quod si in hoc casu aliqua fiat; facile remittitur à mutuatario, cui res grata facta est.

60. Sed cur usurarius obligatur ad restitutionem quamvis volenti, & scienti mutuatario rem gratā fecerit, mutuo cum usuris; non autem hic Notarius? Respondet, quia Notarius hic, & illi omnes, quos *supra* excusavi nihil recipiunt ex usura, totum enim hoc lucrum usura accipit usurarius. Hinc fit, ut mutuatarius respectu usurarij non sit volens, atque adeo si invitatus simpliciter, & absolute: sed si solum volens ex suppositione voluntatis usurarij, aliter mutuae volentis, & respectu cooperatorum prædictorum est simpliciter, & absolute volens; cum ab ipsis recipiat beneficium, nec in ipsis adit iniquitas actionis recipiendi iniustas usuras.

Testis

Testes.

63. Quod testes: Aio l. ca. 2. quae h. de testib. dicta sunt de Notario, dicenda esse de testibus hi enim vnum faciunt cum Notario, tum ad communicandam vim scripturae publicae, tum ad alia praedicta.

Princeps remissive.

Quod Principem permittentem vlturas. Aio posse id fieri videtur apud Dian. p. 9. tract. 8. ref. 14.

Cooperatio cum transgressuro preceptum.

64. Cuius decrevit ieiunium violare, inimicum occidere, rem alienam furripere, etiam si ego illi cibos, glutinum, scilicet non subministrarem, sibi enim certo proderet ab aliis, quare merito hic dicitur preceptum transgressum. Titius vero ita est dispositus, ut vbiunque inueniat cibos, eos etiam die verito, comedat, sed tunc de illis actu comedendis nequaquam cogitat, vel quia est gastror viarum, ita est dispositus, ut vbi inuenit cibum, eum accipiat, etiam si furripit: vel quia est vlturas, vbiunque inuenit modum inuictum lucrandi, lucrum extorquet, quare merito dicitur paratus ad peccandum. Nota discretio: Cuius iam actu interno peccavit hoc singulari peccato, contra preceptum ieiunij, per determinatam illam voluntatem volendi omnino comedere. At Titius nondum actu hoc singulari peccato inuenit deliquit, sed propter illam prauam dispositionem habitalem, statim, oblata occasione, peccabit. Qui facile peccaturus est, non eo ipso dicitur vel transgressus, vel paratus; sic enim his plenus, heu nimis esset mundus: sed requiritur, ut quis versetur in statu malo, sive actuali, sive habituali, ut explicatum est. Iam de utroque sigillatim.

65. Quod transgressum, negat Castro Pal. tom. 1. l. 6. d. 6. p. 9. num. 4. me licet posse cooperari, alicui, praestando actionem ex se indifferentem, quia ipse abutatur, negat, inquam, me posse, solum propter hoc caput, quia ipse aliquid peccare decrevit. Concedit Lessius, distinguendo Sanchez.

Primus sic habet, l. c. Non sufficienter excusari eo scilicet quod proximus alius actionibus vlturas esset, si tua non esset, quia hoc condicionalis non tollit, quominus tu causis illis peccatis, quia si proximus, v. g. alibi non esset solutus ieiunium, tu, nulla causa intercedente, eamque subministras, peccare; quia aliquo modo concurreres peccato alterius. At quod alibi proximus solutus sit ieiunium, non immutat tuam concursum qui in se non habet rationem coe-
re confititur, ergo similiter peccabis.

Lessius sic, l. 4. c. 2. d. 4. n. 24. Non potest intelligi sine causa, & c. supponi causa soluturis ieiunium, quando alibi eum habere non possunt: si enim alio iuri, & ibi conaturi esse, non est necesse recusare: quia peccatum non potest imitari, inquit ea qua scribit Navarrus, & Cajetanus.

Sanchez l. 1. in dec. cap. 7. num. 16. distinguit in hunc modum: Si res in differens sit proxime ad peccatum ordinata, suppedians illam non excusatur a mortali: ut nemo excusatur admoventem scalam, vel humeris sustentantem, quando quis vult furari, aut hominem interficere, aut fornicari; quamvis non desit, qui hoc suppediet: quia tales actiones tua proxima peccato mala merito dici queunt, nisi causa aliqua excusetur. Si vero res indifferens remaneat, si habent ad peccatum, et vendere agnum infideli, aut velle ad immolandum Idolo; fucos mulieri, quos sine velle ad alliciendum iuvenem: tunc probabile censetur tendentem excusari a culpa saltem mortali: si certo sciat, causa non tendente, alterum venditurum: quamvis nulla causa excusans concurrat: Quia in tantum esset peccatum, in quantum suppedians non evitat peccatum abusu illi actionibus: ut non suppedians, iam alterius peccatum non evitat: ergo & c. Haec Sanchez, cuius certe haec posterior ratio, non posteriorem solum partem

Pars I.

probat, sed vniuersum ut vniuersum ea vitur citatus Lessius. Sed profecto omnes tres sententiae sunt probabiles. Tantum scilicet Doctorum sententia, bonis rationibus innixas, improbabilitatis censura notare nullus audebit.

64. Petrus Potest quis licet invitare ad transgressum praepceptum, illum qui modo dicto, iam transgressus est, dicendo, v. g. *Apud me comede, Petrum percutit. Paulum occide, &c.* Respondeo, certum esse, licet absolute nunquam possit, quia tunc invitaret ad peccandum exterius, seu ad exequendam malam voluntatem, quam mente transgressus conceperat, quod semper est illicitum: quia actus exterior est peccati interioris complementum; & de hoc loquuntur Doctores, Vasquez, art. 1. de scandalis. n. 17. Castro Pal. l. c. p. 10. n. 2. cum eam invitati omnem fieri posse negat. At sub hypothese sic. Primo: Si omnino velis, cena apud me. Secundo: Si decreveris occidere Petrum, vel Ioannem, occide Petrum. Tercio: Si violare vis Bertam, vel Catharinam, potius viola Bertam, &c. putat Hurtadus 2. 2. d. 173. sec. 12. §. 162. apud Dianam p. 5. tr. 7. ref. 7. citantem Ca. Bo. Azorium ex causa rationabili posse. Idem dicit, si quare sic confusas. Si vis furari a Petro pecuniam, furaris potius frumentum tali pecunia aequivalente, quia invitatio, seu consilium, hoc, cum sit conditionatum, videtur honestari posse a causa proportionata; qualis ellet in primo, ne inurbanus quis appareat: in secundo, ne occidatur Ioannes meus consanguineus: in tertio: ne violetur Catharina mea consobrina: in quarto, ut ego habeam facilius pecuniam, quam a Petro expecto. Lege de Lugo tom. 1. de iust. d. 16. sect. 2. §. 2. a. num. 51. Si criminofus non decreverat violare, occidere, &c. alterum ex duobus, sed tantum vnum, nil cogitans de altero, non posse me alium, de quo non cogitat, offerre, vel consule-
re; notant ibid. Hurtad. & nos supra n. 12. & 13. de hac re aliquid in sinuavimus.

Cooperatio cum parato ad peccandum.

65. Certum sit, paratum ad peccandum non posse absolute invitari ad actum in se peccaminosum; quamvis ex hypothese possit, eo scilicet modo, & propter eandem rationem, quam ex Hurtado dixi. procedente: At nunc difficultas est, an quis sine vlla necessitate licet possit parato peccare, absolute offerre peccati occasionem, quae ex se sit res indifferens: v. g. parato comedere sic ieiunij, liceat suppediare cibos; An a parato vlturario liceat mutuum petere; a parato ministrare Sacramenta in mortali, liceat illa exposcere; idque praescindendo ab alia causa, sed ex eo solum, quod illi parati sint ea peccata committere, Nam si parati non sint, alias causas requirit, modo paulo ante explicato, iam patet ex dictis.

66. Ut in superiore difficultate, ita & hic triplex est sententia. Ledesma tom. 2. summa, l. 27. c. 2. d. 4. & Manuel. l. 1. summa. in 2. edit. c. 23. n. 8 (quibus adde de Lugo l. 2. de iust. d. 25. sect. 11. §. 1. n. 134. loquentem de petente sine necessitate vlturas ab vlturario parato) censent posse: Sanchez lib. 1. in decal. c. 7. n. 15, & Castro Pal. l. 1. ref. 6. d. 6. p. 1. c. n. 5. negant Hurtadus, 2. 2. d. 173. sect. 14. §. 174. & Diana p. 3. tr. 7. ref. 8. distinguunt. Ratio prima sententiae est: quia dum tu facis, quod tibi velle est, & non est malum, estque tale, quo alius recte vti potest, si non vitatur, sibi imputet.

67. Ratio secunda est: quia ex una parte tu es causa, ut hic, & non hoc singulare peccatum committatur, & ex alia, charitas dicitur, ut quoties commodè potes, non coopereris cum ruina spirituali proximi: At iam commodè potes, quia supponimus in te nullam, adesse causam: ergo, &c. Vides discretio: In transgressuro, de quo a n. 62. non potest a te impediri peccatum; quia is certe peccavit internè, licet nondum exterius. At paratus, de quo hic loquimur, nondum peccavit actu, & ne internè quidem; sed est solum habitu dispositus ad peccandum: propterea ergo haec secunda sententia docet adesse

T 3 obligatio

obligationem non ponendi eas actiones, ne scilicet concurratur ad peculiare peccatum.

69. Ratio, & simul explicatio tertiae sententiae est: quia non obligamur continere nos actionibus ex se non malis, nec speciem mali habentibus, quando proximus ex pura malitia iis abutitur ad peccandum: est enim tunc scandalum passivum, quod vocant *Pharisaicum*. At quando Proximus peccat ex passione vehementi, id est, ex fragilitate, seu infirmitate; ad quam reducitur etiam ignorantia culpabilis non affectata: tenemur sub poena peccati scandalis (quod vocant *scandalum passivum pusillorum*) nos continere à praedictis actionibus, saltem quando nulla causa adest, cur ea faciamus, ut fuit in tractatu de scandalo. Quare quando proximus (ait haec tertia sententia) est paratus peccare ex malitia, possumus, ut dictum est, cum eo cooperari; quia esset scandalum Pharisaicum, quod non tenemur vitare: At verò quando est paratus peccare ex passione, non possumus? quia est scandalum pusillorum, quod tenemur vitare; & solum causa proportionata nos excusaret.

70. Atque hinc Hurtadus *ibid.* apud Dianam loc. cit. colligit posse semper ab usurariis sine villa causa peti mutuum, etiam signatè ad vias. Ita Sanch. lib. 3. in dec. c. 8. num. 27. Val. Mol. Bann. apud Dian. l. c. Et ex Azorio p. 2. lib. 12. c. 17. q. 7. colligit diana, p. 5. tr. 7. ref. 4. à parato ministrare Sacramenta in mortali, v. g. à Sacerdote pravo, qui in templo confessiones excipit, posse peti, ut ea tibi ministraret, quamvis commodè eadem ab alio habere valeas: quia cum usurarij, & eiusmodi Sacerdos sint parati, non ex passione, sed ex malitia peccant.

71. Et sub praedicta distinctione colligit Valquez, opusc. de scandalo, art. 8. dub. 2. num. 20. & num. 28. mulierem ornatam iuxta consuetudinem Patriae, posse domo exire causà audiendi Missam, vel se recreandi, etiam si sciat aliquem, vel aliquos ex malitia peccaturos: at si sciret aliquos ex infirmitate lapsuros, debere se aliquoties abstinere non autem semper; quia pro semper, adest causa excusans, nempe notabile mulieris incommodum. Idem tamen advertit: nunquam iudicandum esse peccatum ex infirmitate, vel ignorantia, nisi cognoscatur qualitas, & conditio personae, de qua timetur. Haec ex illo: quid enim nos de praedicta muliere sentiamus, diximus cum Sanch. *supra* n. 17.

72. Sed adversus hanc tertiam sententiam duo meis Lectoribus propono. Primum, si nos hic sermonem de parato ad peccandum facimus, semper locutio erit ad peccandum, convincitur ex malitia velle peccare: id enim offendere videtur illud, esse paratum; neque enim qui ex fragilitate peccat, dicitur esse paratus ad peccandum: quare distinctio huius tertiae sententiae locum hic non habebit. Secundò, illa distinctio scandali Pharisaici, & pusillorum, saltem quantum facit ad nos, non videtur sibi constare: cum enim etiam ille, qui peccat mortaliter ex fragilitate, ita supponatur peccare, ut sufficienti portatur de operatione, & sua culpa in peccatum trahatur, à quo absolute posset se cum divina gratia, (quae semper praesto est) liberare; secus enim mortaliter non peccaret: ideo omne mortale peccatum (dicit aliquis) est ex sufficienti malitia constitutum scandalum quod vocas Pharisaicum? & consequenter sine obligatione illud vitandi in hac tertia sententia.

Probabiliorem ergo puto secundam: primam tamen non improbarem; tertia denique propter auctoritatem docentium, ne à probabilitatis finibus excludatur.

CAPUT II.

Policrates, seu *Filiorum Instructor*. Dialogi plurà complectens:

De Charitate Debita Parentibus, & Filiis.

Iam propius, his praemissis de Charitate in universum ad Charitatem debitam Parentibus accedamus. Quidem ad meum Lectorem à labore inter legendum suscepto sublevandum, multa ex his quae huic titulo praefixi, Dialogorum more, ac poetica disquisitione animus est. Sic nimirum fiet, ut vilia miscendo dulcius, & iucundius, in animos multiplicitas huius quaestio- nis veritas instilletur.

§. I. Introductio Dialogi.

1. *P*Anormi in Urbe sanctissima, plurimus vbi honestarum numerus incolit familiarum, degebat vir omni virtute praeditus; uxori parihonestate, modestia, prudentia, supra mulieres clarae, à iuvenute coniunctae, Plutogenes nomine, criminum, divitiarum, domoque ampla, ac villa non procul ab Urbe sita, omnibus plena amenitatibus, instructus. Is duobus gaudebat filiis, totidem filiabus; sed qui moribus quique suis inter se mirum in modum diffederent. Primogenitus Thermagoras, Patri obediens, domesticus amans; litteris vacans, geniori per omnia similem se praestebat. Minimus omnium Policrates inobediens parentibus, in eisdem iniuriis, moribus perversis, armorum tractationi apprime deditus, rixarum undique ferebat, prodigumque effusione domesticum exheredabat Patrimonium: Nec dissimiles fratribus erant duae geminae sorores. Harum enim aetate grandior, nomine Aloisia, vultu quidem non indecoro, sed maiori; quam species exposceret, arrogantia. Veneris vel Iunonis pulchritudinem antecellere se posse, vana putabat. Ad Muliercularem pompas nimis propensa, videri sepius, videtque cupiebat: & nihil amabat magis, quam nuptiarum, similitumque celebratum coetibus interesse. Contra Metilne germana minor, pulchra facie, pulchrior moribus, id curae & cordi habebat: adolecentes fugere, domi se continere, familiae servire, Parentibus in omnibus praesto esse; matrem subinde templi, incognitae, coque vulgari vestitu frequentantem, pari modestia comitari.

2. Et iam filiorum aetas Patrem grandaeum admon- bat, ut de illis collocandis cogitaret: sed ecce difficultatum acervus. Filia minor in Virginum Monasterium sese abdere, divitiis rebus vacatura, permaximè avehat, ne dicam, petebat. Id quod genitores iamjam ad senectutem virgines, supra quam credi potest, ægrie molestèque ferebant. Aloisia anno vigesimo quinto maior adolescenti cuidam infimae satis conditionis ex vicina, se nubere velle, claris verbis, ac perfrecta fronte dicebat, eique favebat miris modis Amita, quae neprem Aloisiam sibi moribus non abfimilem singulari dilectione complectebatur. Nec minor sollicitudo profratribus. Nec Primogenitus Thermagoras apud paternam domum commorari quidem non detestabatur; verum, contra Patris voluntatem, ab uxore ducenda, ut sese litteris totum, ac praestertim virtusque studio literis deberet; abstinere velle, palam profitebatur. Denique Policrates ætatis annorum viginti professionem Hispanicam meditabatur, Aui paterni merita Regi illi propositurus, atque ab eodem stipendium in exercitu deinceps recepturus. Nam propterea à patre arma, & reliqua ad militiam necessaria, peculium nempe Castrense incredibile animi contentione, ac replicatis precibus exposcebat. Deus Immortalis! quantum homo differt ab homine! quantum est inter virtusque cogitationes, moreque dissidium!